

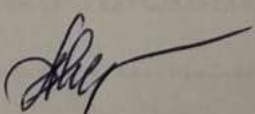
**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Інститут заочного та дистанційного навчання**

Кафедра адміністративного права та процесу

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
для здобуття ступеня вищої освіти магістра**

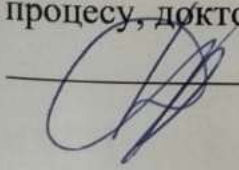
**на тему: «Реалізація Національною поліцією України державної
політики із створення безбар'єрного простору»**

Виконав: здобувач 2 курсу
4 навчальної групи
спеціальність 281 «Публічне
управління та адміністрування»
Лілія ДЛУГОШ
Індивідуальний навчальний план № 24-29
Мобільний телефон: +380686564418

Науковий керівник:
доцент кафедри, кандидат юридичних
наук, доцент
Альона ЛУКАШЕНКО

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«04» листопада 2025 р., протокол № 8
завідувач кафедри адміністративного права та
процесу, доктор юридичних наук, професор

 Ігор ПАСТУХ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ В УКРАЇНІ.....	7
1.1. Сучасний стан наукових досліджень проблем створення безбар'єрного простору як складової державної політики України.....	7
1.2. Законодавчі та стратегічні засади формування політики безбар'єрності в Україні.....	15
1.3. Суб'єкти реалізації політики безбар'єрності в Україні.....	27
Висновки до розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНА РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ.....	39
2.1. Повноваження та функції Національної поліції у реалізації політики безбар'єрності.....	39
2.2. Механізми взаємодії Національної поліції України з органами влади, громадськими організаціями та міжнародними партнерами у формуванні безбар'єрного простору.....	50
Висновки до розділу 2.....	59
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ.....	61
3.1. Кращі практики формування безбар'єрного простору та роль поліції у його реалізації.....	61
3.2. Напрями удосконалення реалізації державної політики безбар'єрності Національною поліцією України.....	72
Висновки до розділу 3.....	81
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	98

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена суспільною потребою у формуванні сучасного, інклюзивного та безпечного середовища, у якому кожен громадянин матиме рівні можливості для реалізації своїх прав і свобод незалежно від соціального статусу чи життєвих обставин. Україна, перебуваючи на етапі глибоких трансформацій державного управління та інтеграції до європейського правового простору, дедалі більше орієнтується на принципи соціальної справедливості, рівності та недискримінації. У цьому контексті створення безбар'єрного простору набуває стратегічного значення, адже воно визначає не лише якість життя громадян, а й рівень демократичної зрілості суспільства.

Національна поліція України відіграє ключову роль у практичній реалізації державної політики зі створення безбар'єрного простору, адже саме вона забезпечує щоденну взаємодію держави з громадянами.

Поняття загальних засад безбар'єрності досліджували такі вчені, як О.Бабич, Г. Лещук, А. Назарян, Л. Наливайко, Р. Романчишен, Л. Слободян, Н. Статівка, О.Шашенко; опосередковано висвітлювали питання реалізації принципів політики безбар'єрності у діяльності Національної поліції такі дослідники як: О. Аніна, А. Берендєєва, В. Корошенко, А. Пономаренко, І. Снісаренко, Н. Філіпська, К. Чишко, К. Шаповалова та ін. Натомість проблемою залишається недостатня системність у дослідженні практичних механізмів реалізації політики безбар'єрності правоохоронними органами.

Метою дослідження є аналіз діяльності Національної поліції України у процесі реалізації державної політики зі створення безбар'єрного простору, її ролі, а також перспектив удосконалення.

Для досягнення мети було поставлено наступні *завдання*:

- охарактеризувати сучасний стан наукових досліджень проблем створення безбар'єрного простору як складової державної політики України;

- визначити нормативно-правові та стратегічні засади реалізації політики безбар'єрності в Україні, у тому числі з урахуванням міжнародних стандартів;
- описати та систематизувати суб'єктів реалізації державної політики безбар'єрності та проаналізувати їхні повноваження;
- описати повноваження та функції Національної поліції у реалізації політики безбар'єрності;
- проаналізувати механізми взаємодії Національної поліції України з органами влади, громадськими організаціями та міжнародними партнерами у формуванні безбар'єрного простору;
- вивчити кращі практики формування безбар'єрного простору та роль поліції у їх реалізації;
- виокремити та охарактеризувати напрями удосконалення реалізації державної політики безбар'єрності Національною поліцією України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації Національною поліцією України державної політики, спрямованої на формування та забезпечення безбар'єрного простору як складової системи публічного управління.

Предметом дослідження є реалізація Національною поліцією України державної політики у сфері створення безбар'єрного простору.

Методологічна основа дослідження. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціально-правових методів, зокрема: *метод системного аналізу* дав сформулювати узагальнену картину розвитку державної політики у сфері безбар'єрності (підрозділ 1.1); *формально-юридичний метод* використано для аналізу правових норм, що регулюють створення безбар'єрного простору та визначають повноваження поліції у цій сфері (підрозділ 1.2.); *системно-структурний метод* дозволив дослідити організаційну побудову і функціональні зв'язки між суб'єктами системи реалізації безбар'єрної політики (підрозділ 1.3.); *методи індукції та дедукції* використовувались під час дослідження повноважень та функцій

Національної поліції у реалізації політики безбар'єрності (підрозділи 2.1. та 2.2); *метод порівняльного аналізу* дав змогу зіставити український досвід із практикою інших держав у сфері впровадження безбар'єрних підходів у роботі поліції (підрозділ 3.1.); *прогностичний метод* використано для формування подальших напрямів удосконалення діяльності Національної поліції України у створенні безбар'єрного простору (підрозділ 3.2.)

Елементи наукової новизни отриманих результатів полягають у можливості використання дослідження для подальшого вдосконалення практики реалізації Національною поліцією України державної політики із створення безбар'єрного простору, а саме:

уточнено:

- роль та місце Національної поліції України у формуванні безбар'єрного простору, що дозволило розкрити її інституційний вплив не лише як органу забезпечення правопорядку, а як активного учасника реалізації політики інклюзивності;

- специфічний зміст внеску поліції у виконання стратегічних документів державної політики безбар'єрності та показано її здатність інтегрувати принципи доступності й рівних можливостей у повсякденну службову діяльність.

удосконалено:

- класифікацію повноважень Національної поліції у сфері забезпечення безбар'єрності, запропоновано їх деталізований розподіл за функціональними напрямками, що забезпечує точніше розуміння практичного змісту державної політики у цій сфері.

набуло подальшого розвитку:

- підходи до формування рекомендацій щодо вдосконалення діяльності поліції у сфері безбар'єрності, зокрема через адаптацію успішних міжнародних практик, модернізацію сервісних підходів, запровадження інноваційних інституційних механізмів і розвиток партнерств;

- дослідження щодо визначення критеріїв ефективності участі поліції у створенні безбар'єрного середовища, що може стати підґрунтям для подальших наукових робіт і практичних реформ.

Практичне значення здобутих результатів полягає у тому, що результати дослідження можуть бути безпосередньо використані для вдосконалення діяльності органів державної влади, зокрема Національної поліції України, у сфері реалізації політики безбар'єрності: *у практичній площині* напрацьовані положення дозволяють сформулювати чіткі орієнтири для підвищення ефективності взаємодії між поліцією, громадськими організаціями, органами місцевого самоврядування та міжнародними партнерами; для використання у розробленні внутрішньовідомчих інструкцій, навчальних матеріалів та методичних рекомендацій для підрозділів поліції, які безпосередньо працюють із людьми з інвалідністю або іншими вразливими групами; *у науковій сфері* результати дослідження мають значення для подальшого розвитку наукових підходів до вивчення проблеми безбар'єрності як складової державної політики, створюють підґрунтя для поглиблення теоретичних знань про інтеграцію принципів інклюзивності у діяльність правоохоронних органів; *в освітньому процесі* отримані результати можуть бути використані як методичний матеріал для викладання навчальних дисциплін «Стратегічне управління в публічній сфері», «Концептуальні підходи теорії управління».

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, об'єднаних у сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 109 сторінок, з яких – 77 сторінок основного тексту. Список використаних джерел містить 94 найменування і розміщений на 12 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ В УКРАЇНІ

1.1. Сучасний стан наукових досліджень проблем створення безбар'єрного простору як складової державної політики України

Безбар'єрність тривалий час сприймалася здебільшого через призму фізичних перепон, як-от сходи, вузькі дверні отвори чи відсутність пандусів, тобто як проблеми, що стосуються лише архітектурного простору. Насправді ж бар'єрність має набагато ширший спектр проявів: вона може виникати у сфері працевлаштування, коли робоче середовище не адаптоване до потреб певних категорій людей, у культурному та освітньому житті через обмежений доступ до інформації, технологій або заходів, а також у повсякденному побуті, коли громадські послуги чи транспорт недостатньо доступні. Існує стійке, але хибне уявлення, що бар'єри зачіпають лише людей з інвалідністю, літніх громадян або інших маломобільних осіб. Проте будь-яка людина у різні періоди свого життя може зіткнутися з перешкодами: це можуть бути тимчасові обмеження через травму, хворобу, вагітність, догляд за дитиною або старшими родичами. Тобто безбар'єрність не обмежується лише певними соціальними групами, а є універсальною цінністю, спрямованою на створення інклюзивного та доступного середовища для всього суспільства, де кожен має рівні можливості брати участь у соціальному, економічному та культурному житті.

Г. Лещук підкреслює, що серед ключових труднощів у формуванні безбар'єрного середовища в Україні донедавна виділялися такі аспекти: загальна недорозвиненість інфраструктури для людей з інвалідністю, яка проявлялася в обмежених можливостях пересування та користування публічними просторами; недостатнє усвідомлення необхідності комплексного підходу до доступності, що охоплює не лише наявність пандусів, а й відповідно облаштовані парковки, комфортні прилеглі території

та функціональні входи з широкими дверима та низькими порогами; відсутність чіткої та доступної інформації про стан доступності об'єктів інфраструктури, що ускладнює орієнтацію людей з інвалідністю у просторі; низький рівень адаптованості транспортної системи та вуличної інфраструктури для безперешкодного пересування; а також обмежені можливості громадського контролю за виконанням державних програм у сфері безбар'єрності, що призводило до формального характеру багатьох ініціатив [1, с. 19].

О. Бабиш стверджує, що для більш глибокого розуміння феномена безбар'єрності необхідно усвідомити, що бар'єри, з якими стикається людина в суспільстві, мають різну природу та проявляються у фізичному, психологічному чи соціальному вимірах [2, с. 625].

Соціальні бар'єри охоплюють передусім систему негативних стереотипів і упереджень, що формуються в суспільній свідомості щодо осіб з інвалідністю. Такі установки призводять до обмеження соціальної взаємодії, ізоляції та ускладнення процесів інклюзії. Їх часто визначають як ментальні бар'єри або бар'єри ставлення, оскільки вони виражаються у формі певних емоційних реакцій – жалю, страху, відрази, глузування чи надмірного співчуття. Ментальні бар'єри можуть бути як колективними, так і індивідуальними, відображаючи складні психологічні механізми, що формують межі «Я», знижують здатність до соціальної взаємодії, обумовлюють інтолерантність, відсутність емпатії, ригідність мислення й емоційну нестабільність у ситуаціях соціальних змін.

Психологічні бар'єри мають внутрішній характер і пов'язані зі станом особистості, її самооцінкою, вірою у власні можливості та здатністю до самореалізації. Вони часто є наслідком зовнішніх соціальних впливів, зокрема негативного ставлення суспільства. Коли людина з інвалідністю стикається з упередженістю чи дискримінацією, це може знизити її мотивацію до активної участі в суспільному житті, обмежити прагнення до розвитку та самоствердження.

Фізичні бар'єри відображають матеріальну сторону проблеми безбар'єрності і полягають у недоступності або складності пересування в просторі, що не пристосований до потреб людей з інвалідністю. Йдеться про недосконалу архітектуру будівель, відсутність пандусів і ліфтів, непристосованість громадського транспорту, нерівні тротуари, складний рельєф місцевості. Такі перешкоди обмежують свободу пересування та доступ до базових соціальних послуг, перетворюючи фізичне середовище на чинник соціальної ізоляції [2, с. 625].

У свою чергу, Т. Кочубей та Н. Левченко виокремлюють чотири основні типи бар'єрів, які впливають на якість життя людей з інвалідністю: фізичні, інформаційні, цифрові та суспільні [3, с. 207-208]:

Фізичні бар'єри є найбільш поширеними у повсякденному житті, адже саме вони обмежують можливість вільного пересування містом, користування громадським транспортом, відвідування закладів освіти, культури чи відпочинку. Часто архітектурне середовище та транспортні засоби не пристосовані до потреб людей з інвалідністю, що свідчить про недотримання державних будівельних норм і стандартів інклюзивності. Водночас існує проблема нестачі фахівців, які володіють необхідними знаннями для проектування доступного середовища.

Інформаційні бар'єри полягають у труднощах, з якими люди з інвалідністю стикаються під час отримання інформації. Вони часто не мають доступу до необхідних джерел через економічні обмеження, зокрема неможливість придбати сучасні засоби комунікації, такі як телевізори, радіоприймачі чи газети. Такі бар'єри посилюються відсутністю навичок роботи з технікою або спеціальними програмами, адаптованими до індивідуальних потреб.

Цифрові бар'єри стали особливо відчутними з розвитком технологій. До них належить непристосованість цифрових додатків, вебсайтів і державних онлайн-послуг до потреб людей із порушеннями зору, слуху чи інтелектуального розвитку. Важливою проблемою є також відсутність

стабільного доступу до швидкісного Інтернету, який має надаватися людям з інвалідністю на пільгових умовах, аби уникнути повторного виникнення економічних обмежень.

Суспільні бар'єри становлять одну з найглибших і найменш помітних форм перешкод на шляху до побудови безбар'єрного суспільства. Їх сутність полягає у стереотипному сприйнятті людей з інвалідністю, їх соціальній ізоляції та обмеженій участі в громадському житті. Такі бар'єри мають соціально-психологічний характер і виявляються у формі упереджень, недовіри, страху або співчуття, яке переходить у патерналізм, коли людину з інвалідністю розглядають не як рівноправного учасника суспільства, а як об'єкт допомоги. Наявність суспільних бар'єрів посилюється браком інформованості населення про права людей з інвалідністю, що формує атмосферу відчуження та знижує рівень соціальної інтеграції.

В Україні існує значна кількість перешкод, які заважають таким людям повноцінно реалізувати своє право на працю. Науковці зазначають, що серед ключових проблемних аспектів варто виокремити індивідуальні бар'єри, які безпосередньо впливають на процес працевлаштування. Фактично, поняття «бар'єр» у даному контексті, як і у своєму загальному значенні, означає перешкоду на шляху до досягнення певної мети. У площині соціальної інклюзії такі бар'єри набувають ширшого змісту, адже вони перешкоджають людині повноцінно брати участь у житті суспільства, обмежують доступ до ресурсів, можливостей і механізмів самореалізації.

Отже, види бар'єрів, визначені вченими у контексті працевлаштування, можна адаптувати для ширшого розуміння поняття безбар'єрного простору. Адже і в трудовій, і в соціальній сферах вони виконують однакову функцію – виступають чинниками, що обмежують участь людини в суспільних процесах. З огляду на це, під безбар'єрним простором слід розуміти не лише фізичну доступність середовища, а й усунення індивідуальних, психологічних, соціальних та інституційних перешкод, які заважають людині реалізовувати свій потенціал і користуватися рівними правами нарівні з

іншими членами суспільства, зміст якого ми представили через назву бар'єру та його опис у таблиці 1.1 (Додаток А).

Термін «безбар'єрність» офіційно позиціонується як невід'ємна характеристика та перспективна обов'язкова норма демократичного суспільства, що проявляється у створенні умов для комфортного й рівноправного життя всіх його учасників незалежно від фізичних можливостей, расової чи етнічної приналежності, віку, статі, соціального статусу, релігійних переконань та інших відмінностей. Це завдання носить масштабний і комплексний характер, і його ефективне вирішення потребує участі не лише органів влади, а й активної залученості громадськості, об'єднуючи всі верстви суспільства у спільних зусиллях із забезпечення рівного доступу та інклюзивності [4].

За переконанням І. Лопушинського, безбар'єрність слід розуміти як гарантію рівних прав і можливостей для всіх людей. Вона передбачає комплексний підхід до подолання різного роду перешкод: від впровадження інклюзивних практик та забезпечення фізичної доступності до уваги до психічного здоров'я, що є фундаментом особистого добробуту. Безбар'єрність у цьому розумінні постає як філософія суспільства, вільного від обмежень і дискримінацій [5, с. 38].

В. Романчишин пропонує розглядати безбар'єрність як концепцію, що визначає цілісний підхід і єдине розуміння процесів і явищ, спрямованих на створення умов, у яких кожна людина, незалежно від своїх особливостей, має рівний доступ до всіх сфер соціального життя. З цього погляду можна узгодити різні тлумачення безбар'єрності, що містяться як у нормативно-правових актах, так і в публікаціях, надаючи їм спільний зміст і практичну спрямованість [6, с. 26].

Виходячи з аналізу узгодженого термінологічного апарату, безбар'єрний простір можна визначити як середовище, в якому відсутні перешкоди для життєдіяльності, забезпечено рівні права та можливості всіх

людей, а також гарантовано рівноправний доступ до ресурсів і отримання необхідної підтримки.

Формування безбар'єрного простору передбачає усунення різноманітних бар'єрів і створення умов для рівноцінного доступу осіб із різними здібностями до всіх сфер соціального життя. Це завдання покладається не лише на органи влади, а й на всі учасники суспільних процесів. У цьому контексті безбар'єрність виступає як безперервний процес забезпечення захисту та реалізації прав громадян у різноманітних сферах життя, перелік яких неможливо обмежити, так само як і дії учасників, які сприяють досягненню цієї мети.

О. Шашенко визначає безбар'єрність як суспільну норму, що потребує глибокої трансформації суспільної свідомості та подолання стереотипних уявлень, які обмежують сприйняття різноманітності. На її думку, створення безбар'єрного середовища має стати одним із фундаментальних принципів післявоєнної відбудови України, адже саме воно забезпечує реалізацію права кожної людини на повноцінну участь у житті суспільства. Безбар'єрність охоплює кілька ключових вимірів: фізичний, який передбачає можливість вільного пересування містом і доступ до архітектурно пристосованого простору; інформаційний, що означає відкритість і доступність інформації для всіх груп населення; соціальний, який забезпечує рівні можливості у сфері освіти, працевлаштування, дозвілля та культурного життя. Водночас, зауважує дослідниця, основна відповідальність за формування такого середовища покладається на державу як гаранта прав і свобод людини, адже саме держава має створювати інституційні умови, що сприятимуть розвитку безбар'єрного простору, підтримці інклюзивної політики та формуванню у громадян свідомості взаємоповаги, рівності й прийняття [7, с. 98]. Наукова література виокремлює конкретні сфери безбар'єрності, обґрунтовує їх пріоритетність та наводить прикладі заходів для її забезпечення, що представлено нами у таблиці 1.2. (Додаток Б).

Л. Слободян визначає ключові принципи безбар'єрності як забезпечення рівного доступу всіх громадян до публічних об'єктів і послуг, включно з інформаційними ресурсами, незалежно від їх фізичних чи соціальних характеристик. До засад належить також сприяння активній участі людей у суспільно-політичному, економічному, освітньому та культурному житті, що проявляється, зокрема, у можливості працевлаштування або започаткування власної справи. Важливим елементом є інформування всіх верств населення, зокрема осіб з обмеженими можливостями, про рівень доступності певних сфер через відповідні вебресурси та комунікаційні канали. Серед засад також виділяють контроль і відповідальність за виконання запланованих заходів з боку держави та громадянського суспільства, імплементацію міжнародних стандартів у національне законодавство, забезпечення пільгового фінансування, зокрема у цифровій сфері, підвищення кваліфікації фахівців з питань інклюзії, адаптацію програм і методик у сфері освіти та електронних послуг, дотримання прав людини та недискримінації, а також стимулювання роботодавців до прийняття на роботу осіб з обмеженими можливостями та створення для них адаптованих робочих місць [8, с. 328].

У свою чергу, Т. Литвиненко виділяє сім принципів удосконалення середовища громадських просторів, які в контексті загальної безбар'єрності виходять за межі суто архітектурного виміру та охоплюють усі сфери суспільного життя. Принцип рівноправного використання передбачає створення умов, за яких усі громадяни мають рівний доступ до ресурсів, послуг і можливостей без дискримінації чи виділення окремих груп. Принцип гнучкості спрямований на забезпечення адаптивності суспільних систем до різних потреб людини, надаючи можливість індивідуального налаштування й альтернативних способів взаємодії. Принцип простоти і зручності означає зрозумілість і доступність усіх процесів – від користування публічним простором до отримання державних чи соціальних послуг, незалежно від віку, рівня освіти чи фізичних можливостей. Принцип

сприйняття інформації наголошує на важливості забезпечення рівного доступу до інформаційного простору через використання універсальних і адаптованих форматів для людей із різними сенсорними особливостями. Принцип припустимості помилок передбачає створення безпечного та дружнього середовища, у якому ненавмисні дії користувача не призводять до негативних наслідків, а система сприяє їх виправленню. Принцип низького рівня фізичних зусиль забезпечує комфортне користування простором і послугами без надмірної втоми, що особливо важливо для осіб з обмеженою мобільністю. Принцип відповідності параметрів враховує фізичні, когнітивні та вікові особливості людей при проектуванні інфраструктури, сервісів і цифрових систем. Нарешті, принцип атрактивності визначає, що безбар'єрне середовище має бути не лише функціональним, а й естетично привабливим, викликати позитивні емоції, сприяти формуванню відчуття гідності, залученості та поваги до кожної людини [9, с. 151].

Формування сучасного безбар'єрного простору розглядається як один із ключових показників рівня європейського розвитку, водночас толерантне ставлення до людей з інвалідністю залишається актуальним соціокультурним викликом сучасності. Толерантність у цьому контексті сприймається як цінність, що сприяє усуненню фізичних, моральних і правових бар'єрів, створюючи умови для рівноправної участі осіб з інвалідністю в житті суспільства. Безперешкодне залучення таких людей до культурного, освітнього та соціального середовища забезпечується через взаємодію соціальних, педагогічних, філософських, правових і економічних аспектів людської поведінки та діяльності, що формують умови інклюзивного і доступного простору.

Слід погодитися з позицією Т. Марусей, яка вважає, що ключовими компонентами безбар'єрності є фізична доступність, інформаційна доступність, комунікаційна доступність та соціальна інклюзія. Фізична доступність передбачає наявність пандусів, ліфтів, тактильних смуг, понижених бордюрів, спеціально обладнаних кімнат у готелях, адаптованих

туалетів та доступного транспорту. Інформаційна доступність включає забезпечення інформації шрифтом Брайля, аудіогідів, зрозумілих піктограм і вебсайтів з адаптивним дизайном для людей із вадами зору або слуху. Комунікативна доступність передбачає підготовку персоналу, здатного ефективно взаємодіяти з людьми з інвалідністю, та можливість отримати консультації з урахуванням особливих потреб. Соціальна інклюзія полягає у залученні людей з інвалідністю до участі в різних програмах, а також у пропагуванні толерантності, поваги до різноманіття та формуванні культури рівноправності в суспільстві [10, с. 149].

Підсумовуючи вищенаведене, можна стверджувати, що сучасний стан наукових досліджень проблем створення безбар'єрного простору в Україні демонструє комплексний підхід. Наукові дослідження підкреслюють, що безбар'єрність є не лише технічним або архітектурним питанням, а й соціокультурною цінністю, що передбачає трансформацію суспільної свідомості, підвищення толерантності та рівноправності.

1.2. Законодавчі та стратегічні засади формування політики безбар'єрності в Україні

В умовах трансформації суспільних процесів і державного управління особливого значення набуває забезпечення рівних прав і можливостей для всіх громадян. Законодавчі та стратегічні засади формування політики безбар'єрності в Україні виступають важливим інструментом створення інклюзивного середовища, здатного гарантувати доступ до соціальних, освітніх, культурних та адміністративних ресурсів. Така політика передбачає комплексний підхід, що поєднує правові норми, державні програми та стратегічні документи, спрямовані на усунення фізичних, інформаційних, комунікативних і соціальних бар'єрів, що обмежують повноцінну участь громадян у житті суспільства.

І. Сазонець підкреслює, що формування безбар'єрного середовища є одним із ключових пріоритетів соціального розвитку. Основною метою цього

процесу є забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних або інших індивідуальних особливостей. Концепція безбар'єрності ґрунтується на принципі доступності, який передбачає рівноправний доступ до всіх сфер суспільного життя [11, с. 74].

Національне законодавство України є комплексною системою нормативно-правових актів, які регулюють питання безбар'єрності та забезпечують рівні права і можливості для всіх громадян, зокрема для людей з інвалідністю. Воно включає Конституцію України, закони, підзаконні акти, державні програми та стандарти, які встановлюють правові, соціальні, економічні та технічні умови створення доступного середовища, що представлено нами у таблиці 1.3. (Додаток В)

Конституція України закріплює ключові принципи, що регулюють питання безбар'єрності, через гарантії рівності прав і свобод, заборону дискримінації та забезпечення участі всіх громадян у житті суспільства на рівних умовах. Стаття 24 Конституції встановлює, що громадяни мають рівні конституційні права та свободи незалежно від раси, національності, релігії, статі, віку чи інвалідності, що створює правову основу для усунення фізичних, соціальних і культурних бар'єрів. Стаття 21 визначає право людини на гідне життя, що включає доступ до умов, необхідних для реалізації її потенціалу в суспільстві, що тісно пов'язано з формуванням безбар'єрного простору. Стаття 27 гарантує право на свободу пересування та вибір місця проживання, що передбачає доступність публічних просторів і транспортної інфраструктури для всіх громадян, включно з людьми з інвалідністю. Стаття 53 закріплює право на соціальний захист осіб, які потребують додаткових умов для життєдіяльності, що включає забезпечення інклюзивних сервісів, адаптованих до потреб людей з особливими можливостями [12].

Не менш важливим є і Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» визначає базові принципи захисту прав людей з інвалідністю та створює правову основу для їхньої інтеграції в

усі сфери суспільного життя. Цей нормативно-правовий акт гарантує особам з інвалідністю рівні можливості з іншими громадянами щодо участі в економічній, політичній і соціальній діяльності, передбачає створення умов для реалізації їхніх прав і свобод, забезпечує доступ до освіти, праці, медичного обслуговування, культурних та соціальних послуг. Закон акцентує увагу на необхідності формування середовища, що дозволяє людям з інвалідністю ефективно реалізовувати свій потенціал і вести повноцінний спосіб життя відповідно до індивідуальних можливостей, здібностей і інтересів [13].

Також Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» закріплює правові засади комплексної реабілітації та соціальної інтеграції осіб з інвалідністю, що безпосередньо пов'язано з принципами безбар'єрності. Згідно зі статтею 1 закону, реабілітація розглядається як комплекс медичних, соціальних, психологічних, професійних та освітніх заходів, спрямованих на відновлення або компенсацію порушених функцій, забезпечення адаптації до повсякденного життя та участі у громадському житті. Стаття 3 встановлює, що держава гарантує доступність фізичного середовища, соціальних послуг, освітніх та трудових умов, що є ключовими аспектами безбар'єрності, а також сприяє створенню інклюзивного середовища для всіх осіб з інвалідністю. Стаття 9 передбачає обов'язок органів державної влади та місцевого самоврядування забезпечувати реалізацію реабілітаційних програм, у тому числі через адаптацію інфраструктури, доступність транспортних та інформаційних систем, що дозволяє людям з інвалідністю повноцінно реалізовувати свій потенціал і брати участь у житті суспільства на рівних умовах із іншими громадянами [14].

У свою чергу, Закон України «Про архітектурну діяльність» регламентує державну політику у сфері проектування та будівництва, передбачаючи створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп

населення. Закон визначає обов'язок держави забезпечувати доступність об'єктів інфраструктури, громадських просторів і транспортної системи, а також враховувати економічні, соціальні та інші аспекти, важливі для задоволення інтересів суспільства [15]. Таким чином, він формує нормативну основу для впровадження архітектурних і технічних стандартів інклюзивності, що є невід'ємною складовою державної політики безбар'єрності.

Н. Савінова та О. Чуйко відзначають, що в умовах сучасних трансформаційних процесів українського суспільства питання забезпечення безбар'єрності в освіті набуває особливої актуальності. Освітнє середовище повинно відповідати не лише високим стандартам якості, але й бути відкритим і доступним для всіх учасників навчального процесу, незалежно від їх фізичного стану, соціального положення чи життєвих обставин, забезпечуючи рівні можливості для здобуття освіти та розвитку особистості [16, с. 65].

Основним нормативно-правовим документом, який встановлює правові засади функціонування системи освіти в Україні, є Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року [17]. Саме в ньому вперше було закріплено поняття «безпечного освітнього середовища». Закон також визначає конкретні обов'язки учасників освітнього процесу щодо забезпечення безпеки. Зокрема, стаття 26 покладає на засновника або власника закладу освіти відповідальність за створення належних умов для функціонування закладу, дотримання вимог охорони праці, безпеки життєдіяльності, санітарних та протипожежних норм. Стаття 54 встановлює обов'язки педагогічних працівників, які мають піклуватися про безпеку та здоров'я здобувачів освіти та вживати заходів для запобігання насильству й дискримінації. Водночас стаття 53 гарантує учням право на безпечні й нешкідливі умови навчання. Реалізація цього права деталізується у підзаконних нормативно-правових актах, державних стандартах освіти та рекомендаціях Міністерства освіти і науки України.

Закон України «Про професійну освіту» закладає чіткі засади політики безбар'єрності, спрямованої на забезпечення рівного доступу до професійної освіти для всіх категорій населення. Перш за все, Закон у ст. 3 закріплює принцип інклюзивності, який передбачає інтеграцію всіх учасників освітнього процесу в навчальну діяльність без дискримінації, сприяння розвитку індивідуальних здібностей та надання додаткових ресурсів для адаптації освітніх програм під потреби конкретних учнів. У статті 4 чітко прописано, що кожен має право на професійну освіту без необґрунтованих обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, статі, віку, інвалідності, етнічного чи соціального походження, місця проживання, мови та інших обставин, що фактично гарантує рівний доступ і створює правові підстави для формування інклюзивного та безбар'єрного освітнього середовища. Закон також передбачає, що заклади професійної освіти зобов'язані впроваджувати механізми підтримки здобувачів, які потребують особливих умов навчання, зокрема через адаптацію освітніх програм, створення доступної інфраструктури та надання допоміжних сервісів, що забезпечує реалізацію права на освіту для всіх верств населення [18].

Слід наголосити, що з метою створення рівних умов для самореалізації, здобуття освіти, працевлаштування та розвитку здібностей усіх верств населення, а також забезпечення системного і комплексного підходу до впровадження соціальної, економічної, політичної, цифрової та фізичної безбар'єрності, Президент України указом від 3 грудня 2020 року № 533/2020 «Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні» [19] доручив Кабінету Міністрів спільно з Національним інститутом стратегічних досліджень, представниками державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, науковцями та експертами розробити та затвердити Національну стратегію зі створення безбар'єрного простору. Стратегія має на меті впровадження принципів інклюзії та недискримінації, забезпечення доступності та універсального дизайну, що дозволяє гарантувати рівні можливості для всіх категорій населення,

включаючи осіб з інвалідністю, літніх людей, молодь, жінок, а також батьків дітей з інвалідністю та малолітніх дітей.

Вагоме місце серед підзаконних нормативно-правових актів посідає розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної Стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» та затвердив план заходів її реалізації на 2021–2022 роки, заклавши основу для системного впровадження принципів доступності у всіх сферах життя [20]. Стратегія визначає ключові напрями безбар'єрності, серед яких фізична, інформаційна, цифрова, освітня, економічна та суспільна з громадянською складовою, що охоплюють потреби різних груп населення та забезпечують рівні можливості для їхнього розвитку і участі в соціальних процесах. Особливу увагу приділено суспільній та громадянській безбар'єрності, яка передбачає створення умов для рівного доступу всіх осіб і об'єднань до участі в житті громад, держави та культурного простору, формування інклюзивного середовища, що сприяє фізичному розвитку, самореалізації та активній участі в громадському житті, а також забезпечує умови для соціальної інтеграції, толерантності та рівноправності в усіх аспектах суспільної діяльності.

Окрім того, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення моніторингу та оцінки ступеня безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг для осіб з інвалідністю» встановлює чіткі критерії оцінки безбар'єрності як фізичного середовища, так і доступності надаваних послуг для осіб з інвалідністю, що дозволяє системно контролювати та покращувати рівень інклюзивності у держав [21].

У розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення рекомендацій щодо викладення інформації суб'єктами владних повноважень у форматах, що забезпечують доступність її сприйняття» суб'єктам владних повноважень наголошується на обов'язку подавати інформацію у таких форматах, які гарантують її доступне сприйняття для осіб з інвалідністю та людей із порушеннями інтелектуального розвитку [22].

У постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Примірного регламенту центру надання адміністративних послуг» встановлюються конкретні вимоги до інформації, яка має бути доступною як у приміщенні центру, так і на вебсайті відповідного органу, що надає послуги, а також визначаються норми облаштування прилеглої території, входу та внутрішніх приміщень центру з урахуванням потреб осіб з інвалідністю [23].

Наказом Міністерства цифрової трансформації України «Про затвердження вимог до дизайну та порядку погодження проектів дизайну офіційних вебсайтів (вебпорталів органів виконавчої влади та офіційних вебресурсів, що пов'язані з діяльністю органів виконавчої влади, а також Єдиного вебпорталу Кабінету Міністрів України)» встановлено, що офіційні вебресурси повинні забезпечувати доступність для користувачів із порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату, мовлення та інтелектуального розвитку, а також для осіб із різними комбінаціями цих порушень [24].

Необхідно також приділити увагу розвитку безбар'єрності в органах державної влади та місцевого самоврядування, оскільки ефективне забезпечення доступності у публічному секторі є важливою складовою реалізації державної політики інклюзії. Зокрема, Наказ Національного агентства України з питань державної служби (НАДС) від 5 серпня 2016 року № 158 закріпив перші нормативні засади щодо створення доступного робочого середовища для державних службовців з особливими потребами [25], а Наказ НАДС від 31 березня 2023 року № 51-23 затвердив Методичні рекомендації з питань формування безбар'єрності на робочому місці в державних органах, які регламентують організаційні, фізичні та інформаційні заходи для забезпечення рівних умов праці, адаптації робочих місць та створення інклюзивного середовища для працівників з інвалідністю [26].

Безбар'єрність є одним із пріоритетних напрямів діяльності Національної поліції України, оскільки забезпечення доступності публічних

послуг та створення інклюзивного середовища є ключовими елементами реалізації державної політики інклюзії. У цьому контексті Національна поліція України активно впроваджує заходи, спрямовані на усунення фізичних, інформаційних та комунікаційних бар'єрів для маломобільних груп населення, осіб з інвалідністю, літніх людей, батьків з дітьми та інших категорій громадян [27, с. 120].

У 2023 році Міністерство внутрішніх справ розробило "Методичні рекомендації щодо забезпечення доступності публічних послуг", які спрямовані на врахування потреб маломобільних груп населення, включно з особами, що мають різні рівні комунікаційних можливостей [28]. Цей документ визначає стандарти організації та надання публічних послуг таким чином, щоб вони були максимально зрозумілими, доступними та зручними для всіх категорій громадян, сприяючи усуненню фізичних, інформаційних та комунікаційних бар'єрів. У серпні 2024 року Міністерство внутрішніх справ розробило "Методику оцінювання доступності публічних послуг та інформації про них для маломобільних груп населення", яка використовується для оцінювання стану доступності послуг, планування подальших заходів та контролю за впровадженням стандартів безбар'єрності.

Також Наказ Національної поліції України від 16 липня 2025 року № 816 «Про організацію виконання в Національній поліції України плану заходів на 2025-2026 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» є ключовим відомчим документом, спрямованим на забезпечення реалізації державної політики у сфері безбар'єрності в системі органів внутрішніх справ. Цим наказом визначено конкретні завдання та механізми реалізації положень Національної стратегії, спрямовані на усунення фізичних, інформаційних, цифрових і комунікаційних бар'єрів у діяльності поліції. Зокрема, документ передбачає адаптацію приміщень підрозділів поліції для потреб маломобільних груп населення, забезпечення доступності адміністративних послуг, удосконалення системи інформування громадян, підвищення

кваліфікації поліцейських у питаннях інклюзії та недискримінації, а також налагодження партнерської взаємодії з громадськими організаціями, які працюють у сфері захисту прав осіб з інвалідністю [29].

До підзаконних нормативно-правових актів, що безпосередньо встановлюють вимоги щодо забезпечення доступності публічних послуг для маломобільних груп населення, включно з послугами, які надаються Міністерством внутрішніх справ та його структурними підрозділами, належать державні будівельні норми (ДБН) та державні стандарти України (ДСТУ). У контексті фізичної та інформаційної доступності таких послуг ключовим документом є ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд Основні положення» [30]. Основні положення», який визначає загальні принципи облаштування будівель і споруд з урахуванням потреб маломобільних осіб, регламентує пристосування приміщень, зон паркування, входів, пандусів, сходів та внутрішніх просторів. Крім того, документ містить вимоги до тактильно-інформаційних покажчиків, зокрема тактильних табличок, позначок і мнемосхем, що забезпечують орієнтування та доступ до інформації для отримання публічних послуг [30]. ДБН В.1.2-9:2021 «Основні вимоги до будівель і споруд. Безпека і доступність під час експлуатації» регламентує безпечні підходи й під'їзди, можливість користування приміщеннями без додаткової адаптації, безпечне пересування всередині будівель, відсутність порогів і перепадів висот у дверних прорізах, а також облаштування зон обслуговування для маломобільних груп населення [31].

У ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту» із Зміною № 1 встановлюються вимоги до проєктування укриттів і споруд подвійного призначення з урахуванням потреб осіб з інвалідністю, зокрема виділення окремих зон не менше ніж 10% від загальної місткості, забезпечення маневрового простору для крісел колісних, встановлення поручнів у коридорах, облаштування зон для душі та інших елементів безпеки [32]. ДСТУ-Н Б В.2.2.-31:2011 «Настанова з облаштування будинків і споруд цивільного призначення елементами доступності для осіб з вадами зору та

слуху» передбачає застосування тактильних показчиків для орієнтації осіб із порушеннями зору та візуальних і звукопідсилювальних систем для людей із вадами слуху, а також рекомендації щодо акустичного й освітлювального обладнання для полегшення сприйняття інформації [33]. ДСТУ ISO 17049:2017 визначає порядок використання шрифту Брайля на інформаційних вказівниках, обладнанні та приладах, забезпечуючи доступність інформації для осіб із порушеннями зору [34].

ДСТУ EN 301 549:2022 встановлює вимоги до інформаційно-комунікаційних технологій, які повинні бути доступними для людей з інвалідністю [35], а ДСТУ EN 81-40:2016 регламентує технічні характеристики, монтаж і експлуатацію сходових підйомачів та похилих платформ для осіб з обмеженими можливостями, гарантує безпеку та комфорт користування такими засобами [36].

Важливу роль у забезпеченні політики безбар'єрності відіграють міжнародні нормативно-правові акти, які стали основою для формування сучасної національної правової бази України у сфері забезпечення рівних прав і можливостей для всіх громадян.

Насамперед, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, ратифікована Україною у 2009 році, є ключовим міжнародним документом, який визначає основні принципи та стандарти захисту прав осіб з інвалідністю. Її положення зобов'язують державу створювати умови для повноцінної участі таких осіб у суспільному житті на рівних правах із іншими громадянами. Конвенція гарантує право на освіту, працю, охорону здоров'я, доступність архітектурного середовища, транспорту, інформації та послуг. Вона також встановлює вимогу до державних інституцій щодо впровадження політики інклюзивності, недискримінації та усунення фізичних, соціальних і комунікаційних бар'єрів, що перешкоджають реалізації цих прав [37].

Загальна декларація прав людини 1948 року є базовим документом міжнародного права, який закріпив фундаментальні права та свободи кожної

людини, незалежно від її раси, статі, соціального походження чи фізичних особливостей. У контексті безбар'єрності вона виступає ідейним підґрунтям, оскільки проголошує рівність усіх людей перед законом і забороняє будь-які форми дискримінації. Декларація стала вихідним пунктом для подальшого розвитку міжнародних стандартів у сфері прав людини, у тому числі щодо забезпечення доступності й інклюзивності середовищ [38].

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права закріплює право кожної людини на рівність перед законом, заборону будь-якої дискримінації за ознакою інвалідності, соціального статусу чи фізичних особливостей, а також гарантує право на свободу пересування, доступ до правосуддя, участь у громадському та політичному житті. У контексті безбар'єрності особливе значення мають статті 2, 25 і 26 Пакту. Стаття 25 гарантує кожному громадянину право брати участь у веденні державних справ і користуватися рівним доступом до державної служби, що передбачає створення умов, у яких фізичні або комунікаційні бар'єри не перешкоджатимуть реалізації цього права. Стаття 26 закріплює принцип рівності всіх осіб перед законом і рівного захисту закону без будь-якої дискримінації, що безпосередньо підтримує ідею інклюзивності та забезпечення рівних можливостей для всіх громадян [39].

Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права є важливою основою забезпечення безбар'єрності, оскільки закріплює право кожної людини на працю, освіту, соціальний захист, участь у культурному житті та користування досягненнями наукового прогресу. У контексті безбар'єрності цей документ вимагає від держав створення умов, які унеможливають дискримінацію та забезпечують рівний доступ до соціальних, економічних і культурних благ, зокрема для осіб з інвалідністю та інших вразливих груп населення [40].

Як зазначає Л. Наливайко, у правовій площині Європейського Союзу створено розгалужену систему нормативних та програмних документів, спрямованих на утвердження принципів безбар'єрності та інклюзії в усіх

сферах суспільного життя. Зокрема, значну роль відіграє Директива ЄС про доступність веб-сторінок, що забезпечує рівний доступ людей з інвалідністю до електронних ресурсів і державних послуг у цифровому середовищі. Важливим кроком є також прийняття Європейського акта про доступність, який встановлює обов'язкові вимоги до розроблення товарів і послуг таким чином, щоб вони були придатними для користування всіма громадянами, незалежно від фізичних чи когнітивних можливостей. Додатково в контексті безбар'єрності діє Положення про права пасажирів з обмеженою мобільністю, яке гарантує рівні умови користування транспортом у межах ЄС. Не менш важливою є транскордонна Директива про охорону здоров'я, що забезпечує доступність медичних послуг і сприяє розвитку спільних стандартів медичної допомоги для всіх категорій населення. Окремої уваги заслуговує програма Erasmus+, яка підтримує академічну мобільність студентів, розвиток інклюзивної освіти та навчання протягом життя. У межах зовнішньої політики ЄС також реалізуються ініціативи, спрямовані на підтримку громадянського суспільства, партнерських урядів і міжнародних проєктів, що сприяють формуванню безбар'єрного середовища, моніторингу інклюзійних практик і розширенню участі всіх груп населення у суспільному житті [41, с. 83].

Підсумовуючи, слід зазначити, що формування політики безбар'єрності в Україні є ключовим напрямом державного розвитку, який відображає прагнення країни до побудови справедливого та інклюзивного суспільства. Сучасні законодавчі та стратегічні підходи спрямовані на створення рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних чи соціальних особливостей, забезпечення доступності до освіти, праці, публічних послуг і суспільного життя. У цьому контексті політика безбар'єрності виступає не лише як інструмент соціальної рівності, а й як важлива умова демократичного поступу, сталого розвитку та європейської інтеграції України.

1.3. Суб'єкти реалізації політики безбар'єрності в Україні

Реалізація політики безбар'єрності в Україні є ключовим напрямом державної соціальної політики, адже вона визначає коло суб'єктів, відповідальних за створення доступного та інклюзивного середовища для всіх громадян. Створення безбар'єрного простору забезпечує рівний доступ до інфраструктури, послуг та соціальних можливостей, дозволяючи кожній людині повноцінно брати участь у житті громади та зменшуючи маргіналізацію вразливих груп населення. Діяльність суб'єктів політики безбар'єрності стимулює економічну активність, розширюючи доступ до ринку праці та сприяючи розвитку інновацій, орієнтованих на потреби всіх членів суспільства. Водночас вона підвищує якість життя населення, забезпечуючи доступ до освіти, охорони здоров'я, громадського транспорту та культурних подій, створюючи середовище, де кожен може вільно рухатися, займатися спортом і активно брати участь у соціальному житті, що зміцнює соціальну згуртованість та розвиток гуманної держави.

Перш за все слід наголосити, що реалізація політики безбар'єрності здійснюється суб'єктами публічного управління та адміністрування на різних рівнях, які координують свої дії для забезпечення доступності інфраструктури, послуг та соціальних ресурсів для всіх громадян. Ця діяльність спрямована на усунення фізичних, інформаційних та соціальних бар'єрів, що дозволяє людям з різними потребами повноцінно інтегруватися у суспільне життя. Через ефективну взаємодію державних і місцевих органів влади, а також інших залучених інституцій, створюється системне середовище, яке забезпечує рівні можливості, підвищує якість життя населення та сприяє формуванню гуманного, інклюзивного та соціально справедливого суспільства.

На думку Н. Махначової, публічне управління як одна з форм соціального управління охоплює дві основні складові. По-перше, це державне управління, суб'єктом якого є держава, що реалізує свої повноваження через систему уповноважених органів виконавчої влади. По-

друге, це громадське управління, що здійснюється недержавними інституціями та організаціями, які представляють інтереси громадянського суспільства. При цьому державне управління розглядається у вузькому розумінні як діяльність органів державної влади, тоді як до громадського управління доцільно віднести й органи місцевого самоврядування, які діють на принципах самостійності та публічності, реалізуючи функції управління на місцевому рівні [42, с. 164].

Як зазначає Л. Новак-Каляєва, поняття «публічне управління» охоплює діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, суб'єктів приватного сектору та інститутів громадянського суспільства, які у межах своїх законодавчо визначених повноважень здійснюють планування, організацію, керівництво, координацію й контроль задля формування та реалізації управлінських рішень, що мають суспільне значення та сприяють розвитку держави й її адміністративно-територіальних одиниць. Система публічного управління сприяє підвищенню ефективності управлінських процесів завдяки активній громадській участі та об'єднанню суспільства навколо спільних цілей, водночас вона ґрунтується на засадах демократії, верховенства права, поваги до людської гідності, забезпечення рівності, справедливості, безпеки та результативності [43].

Є. Іванов пропонує всебічну класифікацію суб'єктів публічного управління, яка допомагає чітко визначати їхні функції та повноваження. За наявністю владних повноважень виділяють тих, хто отримує їх безпосередньо за законом, і тих, кому повноваження делеговані іншими органами. За характером розподілу повноважень суб'єкти поділяються на державні на загальнодержавному рівні та органи місцевого самоврядування. З огляду на спосіб здійснення управлінської діяльності, суб'єкти можуть виконувати інтрузивні функції, охоронні чи сприяючі. Крім того, класифікація охоплює різні сфери публічного управління, включаючи національну безпеку, охорону здоров'я, освіту, культуру, інформаційно-телекомунікаційні технології, екологію та інші галузі, що забезпечує

системність і ефективність у реалізації політики безбар'єрності та створенні доступного середовища для всіх громадян [44, с. 4].

Виходячи з вищенаведеного та здійснивши аналіз нормативно-правової бази можна сказати, що суб'єктами реалізації політики безбар'єрності в Україні є Президент, який визначає загальні стратегічні напрями державної політики. Кабінет Міністрів України координує впровадження державних програм та забезпечує міжвідомчу взаємодію. Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України розробляє заходи щодо забезпечення рівного доступу для людей з інвалідністю та маломобільних груп. Міністерство освіти і науки України відповідає за доступність освітніх послуг та інклюзивну освіту. Міністерство охорони здоров'я України забезпечує доступність медичних послуг для всіх категорій населення. Міністерство культури та стратегічних комунікацій України створює безбар'єрне культурне та інформаційне середовище. Обласні та районні державні адміністрації впроваджують політику безбар'єрності на територіях, адаптуючи інфраструктуру, транспорт і соціальні послуги. Органи місцевого самоврядування забезпечують практичну реалізацію стандартів доступності в громадах. Громадські організації, асоціації людей з інвалідністю та правозахисні ініціативи контролюють виконання стандартів, проводять освітні та просвітницькі кампанії і лобіюють права маломобільних груп. Приватний сектор забезпечує інклюзивність будівель, транспортних і культурних послуг, інформаційних технологій і бізнес-процесів. Громадяни беруть участь у формуванні зворотного зв'язку, оцінюють доступність і впливають на розвиток безбар'єрного середовища. Характеристика суб'єктів реалізації політики безбар'єрності в Україні нами представлена у таблиці 1.4. (Додаток Д)

Президент України виступає ключовим суб'єктом реалізації політики у сфері безбар'єрності, забезпечуючи стратегічний напрям державної політики та контроль за дотриманням конституційних прав громадян, включаючи права людей з інвалідністю та інших вразливих груп. Згідно зі статтями 106

та 107 Конституції України, Президент гарантує додержання Конституції та законів, а також може видавати укази та розпорядження, спрямовані на реалізацію державної політики у сфері соціального захисту та безбар'єрності. Президент також формує державну політику у сфері безбар'єрності через ініціювання стратегічних програм, координацію з Кабінетом Міністрів та Верховною Радою, сприяючи впровадженню нормативно-правових актів і стандартів доступності, забезпечуючи тим самим рівний доступ громадян до публічних послуг, освіти, культури та інфраструктури.

У цьому контексті, слід вказати, що Президент України виступає гарантом дотримання прав людини та розвитку демократичних основ у суспільстві. Дослідження чинного законодавства дозволяє стверджувати, що конституційне закріплення повноважень Президента надає йому визначальну роль у координації з органами виконавчої влади, а також у видачі указів і розпоряджень, які регулюють формування виконавчих структур, встановлюють напрями діяльності публічної адміністрації та забезпечують законність її функціонування. Це створює умови для вибору найбільш ефективних моделей організації роботи Президента та способів співпраці з публічними інституціями.

Серед системи органів державної влади особливу роль відіграють органи виконавчої влади, які забезпечують практичну реалізацію функцій державного управління у сферах економічного розвитку, соціально-культурної політики, адміністративного та політичного устрою. Вони діють від імені держави та на підставі її повноважень, мають визначений законом правовий статус і наділені владно-розпорядчими компетенціями, що дозволяє їм забезпечувати досягнення цілей державного управління.

За твердженням З. Гбур, Конституція України окреслює широке коло повноважень уряду, які спрямовані на забезпечення економічної самостійності держави, охорону її суверенітету, дотримання законодавства та гарантування прав і свобод людини. Кабінет Міністрів України виконує стратегічну роль у формуванні та реалізації державних програм у культурній,

економічній, соціальній, науковій і освітній сферах, визначає напрями фінансової та податкової політики, опікується задоволенням суспільних потреб і контролює використання бюджетних коштів, ухвалених парламентом. Водночас уряд забезпечує зміцнення національної безпеки, протидію злочинності, здійснює реалізацію зовнішньоекономічного курсу, контролює діяльність митних органів та координує функціонування міністерств і центральних органів виконавчої влади, що є основою злагодженої та ефективної роботи всієї системи державного управління [45].

Кабінет Міністрів України є головним виконавчим органом, який реалізує державну політику у сфері безбар'єрності шляхом розробки та впровадження програм, нормативно-правових актів і стандартів доступності для всіх громадян, включаючи осіб з інвалідністю та інших вразливих груп. Згідно зі статтями 116-118 Конституції України, Кабінет Міністрів здійснює керівництво усіма галузями державного управління, визначає заходи щодо забезпечення рівного доступу до освіти, охорони здоров'я, культурного та соціального життя, а також контролює виконання законів, указів Президента та рішень Верховної Ради [12]. Кабінет Міністрів реалізує політику безбар'єрності через відповідні міністерства та центральні органи виконавчої влади, керуючись, зокрема законами України та постановами Кабінету Міністрів щодо забезпечення безбар'єрного доступу до публічних послуг, інфраструктури та інформації для всіх категорій населення.

Центральні органи виконавчої влади (ЦОВВ) здійснюють управлінський вплив на всі сфери суспільного життя через розроблення і реалізацію прогнозів, стратегій сталого соціально-економічного розвитку та програм економічного і соціального характеру за участю представників громадянського суспільства. Вони беруть участь у юрисдикційному процесі, що дозволяє поступово визначати межі їхніх правових повноважень відповідно до сучасних соціально-економічних та політичних умов. Нормотворчі функції органів виконавчої влади тісно інтегровані у процес державного управління та передбачають прийняття рішень на всіх стадіях

організаційної діяльності – від постановки цілей і завдань до здійснення контролю, що забезпечує ефективність управлінських процесів, оперативне реагування на потреби держави та суспільства, а також постійне коригування обсягів і змісту правового регулювання суспільних відносин. До складу ЦОВВ належать міністерства, служби, установи, інспекції, комісії та центральні органи виконавчої влади з особливим статусом.

Так, Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України відіграє ключову роль у формуванні та реалізації політики безбар'єрності, оскільки саме воно визначає державні пріоритети щодо створення рівних умов для всіх громадян, зокрема для осіб з інвалідністю, людей похилого віку, дітей та вразливих категорій населення. Міністерство координує розробку та впровадження програм соціального захисту, адаптаційних і реабілітаційних заходів, забезпечує доступність державних послуг і соціальних благ, створює нормативно-правову базу для усунення фізичних, інформаційних і соціальних бар'єрів, а також контролює її виконання. Воно виступає центром міжвідомчої взаємодії, залучаючи органи виконавчої влади, місцеве самоврядування та громадські організації для узгодженої реалізації принципів безбар'єрності. Крім того, Міністерство формує соціальні кампанії та інформаційні програми, що сприяють зміцненню єдності суспільства, розвитку інклюзивного середовища та підвищенню громадської обізнаності про права людини і принципи рівного доступу. Завдяки комплексному підходу Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України забезпечує, щоб політика безбар'єрності стала системною, інтегрованою в усі сфери життя і відповідала потребам різних верств населення.

Неабияку роль у реалізації політики безбар'єрності відіграє Міністерство розвитку громад та територій України, оскільки воно відповідає за планування, забудову та розвиток територій з урахуванням принципів доступності та інклюзивності. Міністерство забезпечує формування нормативних і технічних стандартів для будівництва громадських, житлових і соціальних об'єктів таким чином, щоб вони були доступними для всіх

категорій населення, включно з людьми з інвалідністю, літніми людьми та іншими вразливими групами. Воно координує роботу органів місцевого самоврядування щодо впровадження безбар'єрного середовища в містах і селищах, розробляє програми модернізації інфраструктури, контролює виконання будівельних норм і стандартів доступності, а також стимулює використання інноваційних рішень для покращення мобільності та комфортного пересування громадян. Міністерство також забезпечує інтеграцію політики безбар'єрності у стратегічні плани розвитку територій, поєднуючи соціальні, економічні та просторові аспекти, що сприяє формуванню інклюзивного середовища на рівні громад і держави загалом.

Відповідно до аналітичного звіту, підготовленого до розробки урядового Плану заходів на 2025–2026 роки, респонденти відзначали низку позитивних змін у своїх населених пунктах, що свідчить про поступове впровадження принципів безбар'єрності. Зокрема, вони відзначали збільшення кількості пандусів, ділянок з рівними та зручними тротуарами, оптимальною висотою бордюрів, а також закладів різного профілю, таких як банки та аптеки, які обладнують спеціальні кнопки біля входу для виклику працівників у разі необхідності допомоги. Жителі міст також відмічали розширення доступності громадського транспорту з можливістю зручного пониження, збільшення паркомісць для осіб з інвалідністю, встановлення спеціальної рельєфної плитки для людей з порушеннями зору, тактильних табличок біля входів у публічні заклади, звукових оповіщувачів на пішохідних переходах та можливість замовлення спеціально обладнаного транспорту для осіб, які користуються кріслами колісними. Крім того, респонденти відзначали поступове збільшення кількості велосипедних доріжок, що також сприяє формуванню безбар'єрного і комфортного міського середовища [46, с. 85].

Важливе місце у реалізації політики безбар'єрності відведено Міністерству освіти і науки України, оскільки саме воно формує освітнє середовище, доступне для всіх категорій учнів та студентів, включно з

особами з інвалідністю, дітьми з особливими освітніми потребами та представниками вразливих груп. Міністерство розробляє державні стандарти інклюзивної освіти, координує створення безбар'єрної інфраструктури у закладах освіти – облаштування пандусів, ліфтів, спеціальних навчальних аудиторій та доступних санітарних приміщень та забезпечує впровадження адаптивних навчальних програм і цифрових технологій для підтримки навчального процесу. Крім того, воно проводить підготовку педагогічних кадрів з урахуванням принципів інклюзії та безбар'єрності, організовує навчальні та просвітницькі програми для підвищення обізнаності щодо рівних прав і можливостей, сприяючи формуванню інклюзивної культури у суспільстві.

Міністерство охорони здоров'я України також має ключове значення у реалізації політики безбар'єрності, оскільки забезпечує доступність медичних послуг для всіх громадян, зокрема для осіб з інвалідністю, людей похилого віку, дітей та пацієнтів із хронічними або особливими потребами. МОЗ розробляє та впроваджує стандарти безбар'єрного медичного обслуговування, включно з доступними лікарняними приміщеннями, обладнанням для діагностики та лікування, транспортними послугами для маломобільних пацієнтів, а також цифровими сервісами для запису та отримання консультацій.

Так, у 2025 році Міністерство охорони здоров'я України планує створення амбулаторних та стаціонарних реабілітаційних відділень у всіх громадах, де є медзаклади, забезпечуючи доступність послуг для ветеранів, осіб з інвалідністю та постраждалих від війни. Проводиться мапування закладів, розширюється мережа центрів досконалості для навчання мультидисциплінарних команд, формуються протезні майстерні та впроваджується монопослуга для отримання комплексної допомоги одним фахівцем. Наразі вже функціонують 70% безбар'єрних стаціонарних відділень, система охоплює понад 12 000 сеансів щоденно, залучено близько 11 000 фахівців, а до 2026 року планується долучити ще понад 9 000. У

межах міжнародних проєктів реалізується фінансування на інфраструктуру та обладнання, а для закладів охорони здоров'я затверджено методичні рекомендації та посібники з безбар'єрності, що дозволяють адаптувати простір для людей з порушеннями слуху, зору, руху, комунікації, дітей та осіб похилого віку [47].

На думку А. Пономаренко, Міністерство внутрішніх справ України відіграє важливу роль у реалізації політики безбар'єрності, оскільки забезпечує доступність і безпеку громадян у сфері правоохоронної діяльності та державних сервісів. МВС спрямовує зусилля на створення безбар'єрного середовища у підрозділах поліції та інших органах системи, впроваджує адаптовані умови для осіб з інвалідністю, людей похилого віку та інших вразливих груп при зверненні за адміністративними, реєстраційними чи правоохоронними послугами. Міністерство також організовує навчання персоналу з принципів інклюзії та комунікації з людьми з особливими потребами, забезпечує доступність інформації, процедур і сервісів, а також контролює дотримання стандартів безбар'єрності під час надання послуг. Крім того, МВС сприяє інтеграції безбар'єрності у систему громадської безпеки, наприклад через облаштування безпечних пішохідних зон, адаптованих приміщень для надання допомоги та організацію спеціального транспорту для маломобільних громадян [48, с. 54].

У контексті реалізації політики безбар'єрності виокремлення суб'єктів публічної адміністрації муніципального рівня зумовлене тим, що їх об'єднує визначена територія, у межах якої здійснюються владно-розпорядчі повноваження, спрямовані на забезпечення доступності та інклюзивності середовища для всіх членів територіальної громади. Основною метою їхньої діяльності є задоволення муніципального інтересу, який у межах політики безбар'єрності проявляється у створенні умов для рівного доступу до інфраструктури, соціальних, освітніх і культурних послуг, формуванні комфортного життєвого простору без фізичних, інформаційних та адміністративних бар'єрів.

До суб'єктів муніципального рівня у реалізації політики безбар'єрності належать місцеві органи виконавчої влади, зокрема місцеві державні адміністрації та територіальні органи центральних органів виконавчої влади, які не входять до їхньої структури, адже саме вони забезпечують впровадження державних програм безбар'єрності на місцях, контролюють дотримання вимог доступності в інфраструктурі та соціальних послугах. Важливу роль відіграють органи місцевого самоврядування, які безпосередньо відповідають за розвиток інклюзивного середовища у громадах, приймають місцеві програми з покращення доступності, облаштування публічних просторів, транспорту, закладів освіти і медицини. До цієї групи також належать військові та військово-цивільні адміністрації, що реалізують політику безбар'єрності у громадах, де тривають або тривали бойові дії, забезпечуючи створення безпечних і доступних умов для пересування та отримання послуг усіма громадянами, зокрема особами з інвалідністю, ветеранами та внутрішньо переміщеними особами [49, с. 338].

Місцеві органи влади відіграють ключову роль у реалізації політики безбар'єрності, оскільки саме на рівні територіальних громад відбувається практичне втілення державних стратегій і програм, спрямованих на забезпечення рівного доступу всіх громадян до публічних послуг, простору та інфраструктури. Місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування відповідають за розроблення і впровадження місцевих планів безбар'єрності, що охоплюють облаштування доступних об'єктів соціальної, транспортної, освітньої та медичної інфраструктури, створення інклюзивних громадських просторів, а також підтримку соціальної інтеграції осіб з інвалідністю, маломобільних груп населення, ветеранів та внутрішньо переміщених осіб. Саме місцева влада, діючи у взаємодії з громадськістю, громадськими організаціями та бізнесом, забезпечує адаптацію національної політики безбар'єрності до конкретних потреб і умов територіальної громади, що сприяє формуванню справді інклюзивного середовища на місцях [50, с. 397].

Велику роль у реалізації політики безбар'єрності в Україні відіграють громадські інституції, зокрема громадська організація «Безбар'єрність», яка є важливим партнером держави у формуванні та впровадженні інклюзивної політики. Діяльність цієї організації спрямована на підвищення суспільної обізнаності щодо принципів безбар'єрності, просування ідей рівних можливостей та створення комфортного середовища для всіх громадян незалежно від їхніх фізичних, когнітивних чи соціальних особливостей. ГО «Безбар'єрність» бере участь у розробленні стратегічних документів, ініціює освітні та інформаційні кампанії, проводить експертний аналіз державних програм і проєктів, надає методичну допомогу органам влади у впровадженні безбар'єрних стандартів. Завдяки її діяльності посилюється партнерство між державою, громадою та бізнесом у створенні інклюзивного простору.

Отже, суб'єкти реалізації політики безбар'єрності в Україні формують цілісну багаторівневу систему, у якій поєднано діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських інституцій та міжнародних партнерів. Взаємодія цих суб'єктів забезпечує ефективне впровадження принципів інклюзивності, доступності та рівних можливостей у всіх сферах суспільного життя.

Висновки до розділу 1

1. У межах сучасних наукових досліджень формується розуміння безбар'єрності як комплексного суспільного явища, що охоплює фізичну, інформаційну, цифрову, соціальну та економічну доступність. Науковці розглядають безбар'єрний простір не лише як інструмент підтримки окремих вразливих груп, а як ключовий чинник модернізації державної політики, підвищення якості державних послуг і формування рівних можливостей для всіх громадян. Особлива увага приділяється переосмисленню державних підходів до інклюзії, обґрунтуванню необхідності міждисциплінарної взаємодії та посиленню участі громадян у формуванні політик. У науковому

середовищі утверджується думка, що створення безбар'єрного середовища є невід'ємною умовою розвитку соціально орієнтованої держави, яка спроможна забезпечити мобільність, безпеку, цифрову інтегрованість і сприятливі умови для самореалізації людини.

2. Нормативно-правова база України у сфері безбар'єрності поступово набуває системного характеру, охоплюючи конституційні гарантії рівності, спеціальні закони, міжнародні зобов'язання та державні програми. Стратегічні документи, зокрема Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору, визначають ключові напрями розвитку, серед яких забезпечення доступності інфраструктури, цифрових сервісів, транспортної системи, освіти та зайнятості. Законодавство спрямоване на посилення відповідальності органів влади за дотримання принципів доступності, впровадження єдиних стандартів та створення механізмів міжвідомчої координації. Правові засади формують підґрунтя для інтеграції принципів інклюзії у всі сфери державної політики, що дозволяє переходити від декларативних норм до реальних практичних змін, орієнтованих на створення комфортного середовища для кожної людини.

3. Реалізація політики безбар'єрності в Україні здійснюється широким колом суб'єктів, діяльність яких поєднується спільною метою забезпечення доступності та рівних можливостей. Центральні органи виконавчої влади формують і координують державну політику, місцеві органи влади забезпечують її практичне впровадження на територіальному рівні, а громадські організації виступають важливими партнерськими інституціями, що представляють потреби різних соціальних груп та контролюють дотримання стандартів доступності. Освітні, медичні, транспортні та соціальні установи виконують прикладні функції, пов'язані з адаптацією своїх послуг і простору до вимог інклюзивності. Така багаторівнева система суб'єктів формує цілісний механізм упровадження політики безбар'єрності, де результативність залежить від узгодженості дій, партнерства та відповідального ставлення кожного учасника процесу.

РОЗДІЛ 2

ІНСТИТУЦІЙНА РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ

2.1. Повноваження та функції Національної поліції у реалізації політики безбар'єрності

Сучасна діяльність Національної поліції України поступово змінює традиційний каральний підхід, що був орієнтований здебільшого на контроль і покарання, на сервісну модель, де головним пріоритетом стає обслуговування громадян, забезпечення їхніх прав і доступу до публічних послуг. У таких умовах особлива увага приділяється формуванню безбар'єрного простору, який гарантує рівні можливості для всіх категорій населення, включно з людьми з інвалідністю, маломобільними групами та особами, які перебувають у вразливому становищі.

Перш за все необхідно звернути увагу на те, що кількість осіб з інвалідністю в Україні суттєво зросла внаслідок повномасштабних воєнних дій, що тривають з 2022 року. За даними Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України, станом на червень 2024 року в країні проживає понад три мільйони осіб з інвалідністю, що на триста тисяч більше порівняно з довоєнним періодом. Це зростання є прямим наслідком бойових дій, у результаті яких тисячі громадян отримали поранення або втратили здоров'я, а також загального погіршення стану медичного забезпечення та психологічного стану населення. Регіональний розподіл осіб з інвалідністю залишається нерівномірним: найбільше їх проживає у Дніпропетровській, Донецькій, Харківській та Львівській областях, тоді як найменше – у Чернівецькій, Житомирській, Івано-Франківській та Тернопільській [51]. Така статистика відображає не лише демографічні особливості регіонів, а й масштаби руйнувань, інтенсивність бойових дій та міграційні процеси.

Слід зазначити, що реальні показники можуть бути значно вищими, адже облік постраждалих в зонах бойових дій і на тимчасово окупованих

територіях залишається неповним через об'єктивні труднощі реєстрації. Таким чином, офіційна статистика не завжди повною мірою відображає гуманітарну кризу, спричинену війною. Зростання кількості осіб з інвалідністю ставить перед державою нагальні завдання щодо розбудови безбар'єрного простору, удосконалення системи соціального захисту та адаптації публічних послуг до нових потреб суспільства. Після завершення воєнних дій попит на якісні інклюзивні послуги для цієї категорії громадян лише зростатиме, що вимагає своєчасної підготовки відповідної інфраструктури, кадрів і нормативно-правової бази.

Реалізація політики безбар'єрності в таких умовах потребує комплексного підходу, який об'єднає зусилля державних інституцій, громадських організацій, міжнародних партнерів, бізнесу, науковців і засобів масової інформації. Важливу роль у цьому процесі відіграє Національна поліція України, яка, як гарантія дотримання прав людини, має забезпечити рівний доступ усіх громадян до правоохоронних послуг і створити умови для комфортної взаємодії людей з інвалідністю з поліцією. Для цього необхідна адаптація поліцейських об'єктів, навчання персоналу принципам інклюзії, недискримінації та безбар'єрного спілкування, а також розроблення внутрішніх стандартів, що відповідатимуть міжнародним нормам у сфері прав людини. Безбар'єрність у діяльності поліції є не лише елементом соціальної відповідальності, а й підтвердженням європейського курсу України, який передбачає побудову справедливого, відкритого та гуманного суспільства.

Відповідно до положень п. 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію», одним із головних завдань поліції є охорона прав і свобод людини, а також захист інтересів суспільства і держави. Ця норма підкреслює соціальну спрямованість діяльності поліції, її роль як гаранта безпеки громадян і правової стабільності в державі. У ст. 7 Закону, яка присвячена дотриманню прав і свобод людини, визначено, що поліція під час виконання своїх повноважень зобов'язана забезпечувати дотримання прав,

свобод і законних інтересів громадян, гарантованих Конституцією України, національним законодавством та міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України. Таким чином, поліція не лише виконує функції примусу і забезпечення правопорядку, а й виступає інструментом реалізації прав людини, сприяючи утвердженню демократичних принципів, верховенства права та гуманізму у своїй діяльності [52, с. 141].

С. Братель пропонує класифікацію повноважень Національної поліції України за способом їх реалізації, що дозволяє глибше розкрити зміст діяльності цього органу. Науковець зазначає, що до організаційних повноважень належать дії, спрямовані на належну підготовку кадрів, зокрема проведення службової підготовки та стажування поліцейських і працівників поліції. Контрольні повноваження проявляються у здійсненні перевірки дотримання учасниками дорожнього руху встановлених правил, а також у забезпеченні правомірної експлуатації транспортних засобів. Охоронні повноваження полягають у наданні послуг з охорони фізичних осіб і об'єктів приватної чи комунальної власності на договірних засадах. Розшукові повноваження спрямовані на встановлення місцезнаходження осіб, які ухиляються від слідства чи суду, відбування покарання або зникли безвісти. Примусові повноваження передбачають можливість прийняття рішень щодо накладення адміністративних стягнень з метою забезпечення виконання вимог закону. Профілактичні повноваження полягають у здійсненні превентивних заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням та формування правосвідомої поведінки громадян. Важливе місце займають сервісні повноваження, які передбачають надання громадянам соціальної й правової допомоги, сприяння державним органам, підприємствам та установам у виконанні їхніх функцій. Особливий акцент у межах цих повноважень робиться на принципі безбар'єрності, який означає забезпечення вільного, рівного та комфортного доступу всіх категорій населення до поліцейських послуг без дискримінаційних обмежень, що

відображає гуманістичну орієнтацію сучасної поліцейської діяльності [53, с. 269].

Отже, поліція має низку важливих повноважень, водночас, особливу увагу слід зосередити саме на сервісних повноваженнях, оскільки вони відображають нову філософію діяльності поліції як сервісної служби, орієнтованої на потреби громадян. Реалізація цих повноважень є ключовою умовою впровадження політики безбар'єрності, що передбачає створення комфортних, доступних і рівних умов отримання поліцейських послуг усіма категоріями населення, зокрема людьми з інвалідністю, маломобільними групами та особами, які опинилися в уразливих життєвих ситуаціях. Саме сервісний підхід забезпечує довіру суспільства до поліції, сприяє підвищенню ефективності її діяльності та формує сучасну модель взаємодії між державою і громадянами на засадах партнерства, відкритості та рівності можливостей.

В. Терехов стверджує, що сервіс у правоохоронній діяльності слід розуміти як комплексне виконання функцій поліції, спрямованих на задоволення соціальних, економічних і особистих потреб громадян, а також на охорону прав фізичних та юридичних осіб. У ширшому значенні цей підхід включає не лише надання адміністративних послуг, а й створення інфраструктури фактичного доступу до правоохоронних функцій, що реалізується через компетентність конкретних службових осіб та належне виконання ними службових обов'язків. Науковець підкреслює, що простота процедур, зрозумілість дій поліції, її здатність до ефективної комунікації та інтерактивності визначають якість і результативність правоохоронної діяльності. Такий сервісний підхід стає особливо важливим у контексті політики безбар'єрності, оскільки забезпечує доступність послуг для всіх категорій населення, підвищує довіру громадян до правоохоронних органів і сприяє формуванню партнерських відносин між поліцією та суспільством [54, с. 114].

М. Приходьков наголошує, що Національна поліція України є центральним елементом у системі забезпечення громадського порядку, охорони прав і свобод кожного громадянина незалежно від його соціального статусу, національності чи інших ознак. Її діяльність спрямована на реальне втілення принципів законності, прозорості, відкритості та поваги до прав людини, що є основою функціонування демократичної правової держави. Забезпечення рівного ставлення до всіх громадян і неупереджене виконання службових обов'язків виступають ключовими засадами діяльності поліції, адже саме вони формують суспільну довіру та легітимність правоохоронної системи. Водночас дослідження правового статусу і функціональних обов'язків Національної поліції вказує на те, що її ефективність у дотриманні прав людини значною мірою залежить від якості законодавчого регулювання, рівня професійної підготовки поліцейських та моральних стандартів, яких вони дотримуються у своїй діяльності [55, с. 9].

Ю. Вітик до ознак поліцейської діяльності відносить такі: 1) поліція є сервісною службою, що надає ряд послуг населенню; 2) тісний взаємозв'язок із громадськістю; 3) підвищення соціальної місії поліцейських структур, що насамперед полягає у «служінні населенню»; 4) спрямованість на забезпечення реалізації та захисту основних прав і свобод людини і громадянина [56, с. 133]. У сучасних умовах ці ознаки доповнюються важливою складовою – впровадженням політики безбар'єрності, яка визначає нові орієнтири у взаємодії поліції з суспільством. Ця політика передбачає створення рівних можливостей для всіх громадян у доступі до поліцейських послуг, незалежно від фізичних, соціальних чи інших обмежень. Авторська теоретико-правова характеристика діяльності поліції зумовлює її статус насамперед як державного правоохоронного органу сервісної служби щодо надання громадянам відповідного ряду послуг, а також підкреслює, що ця діяльність має ґрунтуватися на принципах безбар'єрності, відкритості та інклюзивності, будучи детермінованою концептом забезпечення реалізації та захисту основних прав і свобод людини і громадянина.

У демократичному суспільстві поліція виступає головним гарантом безпеки та підтримки правопорядку. Її функції демонструють не лише особливості правоохоронної діяльності, а й ступінь розвитку демократичних інститутів у державі. Усвідомлення цих функцій дозволяє ефективно організовувати роботу поліції та забезпечувати гармонійне поєднання захисту суспільних інтересів із дотриманням прав і свобод громадян.

На думку В. Корольової, функції Національної поліції України являють собою не просто перелік окремих завдань, а систему основних напрямів діяльності, спрямованих на досягнення головної мети поліцейської служби – забезпечення безпеки суспільства, охорону прав і свобод громадян, а також підтримання громадського порядку. Вчена підкреслює, що саме через реалізацію своїх функцій поліція виступає важливим інструментом держави у сфері захисту особи, суспільства та держави від протиправних посягань. Функції поліції є комплексними за змістом і включають організаційні, профілактичні, охоронні, а також правозастосовні елементи, які у своїй єдності забезпечують ефективність діяльності цього органу [57, с. 126].

Функції відображають зміст діяльності виконавчої влади та характеризують сутність держави й її соціальне призначення. Формування правової держави та зміцнення законності потребує удосконалення роботи Національної поліції, основним завданням якої є служіння суспільству через охорону прав і свобод людини, протидію кримінальним правопорушенням та підтримання публічної безпеки й порядку. У таблиці 2.1. нами представлена загальна характеристика основних функцій щодо реалізації політики безбар'єрності (Додаток Е).

В. Улинець виокремлює низку характерних ознак функцій поліції сучасної демократичної держави, що відображають її багатовимірну природу та соціально-правову спрямованість. До основних належать запобіжна, охоронна, протидія злочинності, сервісна та інформативна функції. Запобіжна функція полягає у вжитті превентивних заходів, спрямованих на виявлення потенційних правопорушень і недопущення їх вчинення, що

забезпечує профілактичний характер діяльності поліції. Охоронна функція зосереджена на захисті прав і законних інтересів людини, громадянина, суспільства та держави, а також на підтриманні публічного порядку та безпеки. Функція протидії злочинності передбачає безпосереднє виявлення правопорушень, встановлення осіб правопорушників і вжиття заходів для припинення злочинних дій, що забезпечує реагування поліції на реальні загрози правопорядку. Сервісна функція характеризує поліцію як орган, орієнтований на допомогу населенню, який виконує свої завдання з урахуванням потреб громадян, що відповідає сучасній моделі «поліції сервісу». Інформативна функція спрямована на налагодження ефективної комунікації з населенням, роз'яснення правових норм і підвищення рівня правової культури громадян [58, с. 43].

Наказом Національної поліції України від 16 липня 2025 № 816 затверджено План заходів щодо реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору, який став ключовим кроком у впровадженні політики інклюзивності та рівних можливостей у сфері поліцейської діяльності. Згідно з нормативно-правовим актом, Управління дотримання прав людини Національної поліції України визначене відповідальним за координацію, контроль виконання та узагальнення результатів реалізації зазначеного плану. Його положення спрямовані на впровадження принципів безбар'єрності у всі аспекти діяльності поліції – від фізичної доступності будівель до забезпечення цифрової, інформаційної та соціальної інклюзивності. Основними напрямками реалізації Національної стратегії є фізична, інформаційна, суспільна, громадянська, економічна безбар'єрність, а також захист осіб з інвалідністю й інших маломобільних груп у воєнних умовах та під час надзвичайних ситуацій [59].

В межах фізичної безбар'єрності особлива увага приділяється адаптації приміщень і транспортної інфраструктури до потреб маломобільних осіб, забезпеченню вільного доступу до адміністративних будівель та центрів надання послуг. Інформаційна безбар'єрність передбачає цифровізацію

публічних послуг, розроблення рекомендацій щодо доступності інформації та впровадження комунікаційних сервісів, зручних для осіб з порушеннями слуху, зору чи мовлення. Суспільна та громадянська безбар'єрність орієнтована на формування культури толерантності та недискримінації, проведення просвітницьких заходів, навчань і тренінгів для поліцейських щодо принципів інклюзивного спілкування та дотримання прав людини.

В умовах воєнного стану особливого значення набуває напрям захисту осіб з інвалідністю та маломобільних груп, який охоплює створення безпечних укриттів, адаптованих до їхніх потреб, а також забезпечення можливості звернення до екстрених служб для осіб з різними формами обмежень. Не менш важливим аспектом є боротьба з насильством у період збройного конфлікту, де поліція має забезпечувати гендерно-чутливий підхід, захист осіб, які пережили насильство, та проведення навчань для підвищення кваліфікації правоохоронців у сфері реагування на такі випадки. Економічна безбар'єрність, своєю чергою, спрямована на створення гідних і зручних умов праці для поліцейських, впровадження гнучких форматів роботи та забезпечення балансу між професійним і сімейним життям.

Реалізація Національною поліцією України положень Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору є важливим кроком у трансформації правоохоронної системи у напрямі інклюзивності, відкритості та рівності. Поліція впроваджує комплекс заходів, спрямованих на забезпечення рівного доступу громадян до правоохоронних послуг, у тому числі через фізичну доступність об'єктів, розвиток інформаційної інклюзії, посилення захисту прав осіб з інвалідністю та недопущення будь-яких форм дискримінації. Така діяльність сприяє зміцненню довіри суспільства до поліції, утвердженню принципів справедливості та недискримінаційного ставлення, а також формує умови для інтеграції України в європейську правову систему, де питання безбар'єрності посідають провідне місце. Важливу роль у цьому процесі відіграє Управління дотримання прав людини, яке координує виконання завдань Стратегії, здійснює контроль за

дотриманням прав людини в діяльності поліцейських, організовує навчання та підвищення кваліфікації персоналу з питань безбар'єрності.

В. Коршенко звертає увагу на те, що інформаційні технології відіграють ключову роль у створенні безбар'єрного простору в діяльності Національної поліції України, забезпечуючи рівний доступ громадян до правоохоронних послуг незалежно від фізичних можливостей або обмежень. Для осіб з порушенням зору застосовуються спеціалізовані програмні та апаратні засоби, які дозволяють ознайомлюватися з інформацією у цифровому вигляді за допомогою екранних рідерів, аудіо-синтезаторів, збільшення шрифту та адаптованих кольорових схем. Важливим елементом є використання шрифту Брайля на інформаційних стендах, бланках документів, а також на окремих інтерфейсах цифрових платформ поліції, що дозволяє людям з вадами зору самостійно орієнтуватися в адміністративних процедурах та отримувати необхідну інформацію. Для осіб із порушенням слуху реалізуються відеопослуги з сурдоперекладом, текстові онлайн-консультації, системи миттєвого обміну повідомленнями та інтерактивні чати на офіційних вебресурсах поліції. Також створюються відеоінструкції з субтитрами та знаковою мовою, що дозволяє усім категоріям населення отримувати зрозумілу інформацію про процедури звернення до поліції, подачу заяв чи скарг, а також про права та обов'язки громадян [60, с. 92].

Розвиток інклюзивності у системі Національної поліції передбачає не лише забезпечення доступу всіх громадян до послуг, а й створення умов для рівності самих поліцейських у професійному середовищі. Йдеться про формування організаційної культури, в якій виключається будь-яка дискримінація за ознаками статі, раси, віросповідання, стану здоров'я чи соціального походження. Особливу увагу приділено впровадженню освітніх і виховних програм, спрямованих на підвищення рівня толерантності, емпатії та розуміння людського різноманіття серед працівників поліції. Такі програми сприяють формуванню сучасного професійного підходу до служби, орієнтованого на партнерство з громадянами, а також розвитку навичок

ефективної взаємодії з представниками усіх груп населення. У результаті поліція має перетворитися на простір, вільний від упереджень, де принцип безбар'єрності реалізується не лише на рівні послуг для населення, а й у самій організаційній структурі.

Варто наголосити, що Національна поліція України вже має певні здобутки у реалізації політики безбар'єрності, що відображено у Звіті щодо виконання заходів Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору на період до 2030 року [61]. Зокрема, уповноважені підрозділи НПУ здійснюють розгляд та опрацювання матеріалів щодо визнання учасниками бойових дій, учасниками війни поліцейських, державних службовців та інших працівників поліції, що забезпечує дотримання прав осіб, залучених до захисту держави під час військової агресії. Важливою складовою цього процесу є участь відділу соціальної роботи управління соціально-психологічної підтримки Департаменту кадрового забезпечення НПУ у опрацюванні законодавчих ініціатив щодо спрощення порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій, включно з законопроектами щодо цифровізації процедур, що підвищує доступність та ефективність адміністративних послуг для громадян.

У цьому аспекті Т. Снятковська слушно зазначає, що досвід участі правоохоронців у збройних конфліктах демонструє високий рівень психологічного навантаження, яке здатне мати серйозні наслідки для їхнього ментального здоров'я. Особливо гострою є проблема реінтеграції таких працівників у мирне життя та відновлення їх професійної діяльності, оскільки звичні робочі процеси та вимоги до служби можуть значно відрізнятися від умов бойових дій. Керівництво поліцейських підрозділів відіграє ключову роль, оскільки саме вони координують процес психологічної підтримки та приймають рішення про залучення спеціалістів, що потребує від них базових знань про сучасні методи психологічної допомоги та розуміння обмежень окремих підходів. Ефективний психологічний супровід учасників бойових дій вимагає комплексного

підходу, який передбачає розроблення індивідуальних планів повернення до служби з урахуванням специфіки поліцейської діяльності, інтеграцію медичної та психологічної допомоги, а також створення програм відновлення професійних навичок, що забезпечує не лише стабілізацію психологічного стану, а й відновлення працездатності та впевненості в професійній сфері [62, с. 102].

З боку комунікаційної роботи Національної поліції також зроблено значні кроки для врахування потреб різних категорій користувачів, зокрема осіб з порушенням зору та слуху. На офіційному вебпорталі НПУ реалізована спеціальна програма, яка дозволяє переводити сайт у режим, прийнятний для людей із порушеннями зору, з можливістю вибору шрифту, кольору зображень та озвучування новин, що забезпечує доступ до інформації та послуг у зручному форматі. Для осіб із вадами слуху та мовлення надається підтримка поліцейських, які володіють жестовою мовою, що дозволяє забезпечити рівний доступ до консультацій та правової допомоги. Крім того, проводяться тренінги для працівників поліції щодо використання гендерно чутливого підходу під час спілкування з постраждалими, які пережили насильство в умовах збройного конфлікту, що підвищує ефективність реагування та гарантує дотримання принципів інклюзивності та недискримінації [61].

Таким чином, створення безбар'єрного середовища в діяльності Національної поліції є важливою складовою процесу інтеграції України в європейські стандарти прав людини та демократичних принципів управління, а також формує сучасну модель правоохоронного органу, який ефективно поєднує захист прав громадян з високим рівнем доступності та інклюзивності. Реалізація політики безбар'єрності в Національній поліції стає не лише питанням організаційної ефективності, а й показником цивілізованості та гуманності правоохоронної системи в цілому.

2.2. Механізми взаємодії Національної поліції України з органами влади, громадськими організаціями та міжнародними партнерами у формуванні безбар'єрного простору

Перед Україною постає складне завдання – інтегрувати європейські цінності та стандарти у сфері безбар'єрності в умовах воєнного стану, коли безпека та стабільність громад перебувають під значним тиском зовнішніх і внутрішніх викликів. Реалізація політики безбар'єрності в таких умовах потребує системного підходу, оскільки вона не може здійснюватися в ізольованості органів державної влади від суспільства. Ефективне формування безбар'єрного простору вимагає налагодження тісної взаємодії Національної поліції України з органами влади різних рівнів, громадськими організаціями, освітніми та соціальними інституціями, а також міжнародними партнерами, що дозволяє координувати дії, враховувати потреби вразливих груп населення і забезпечувати доступність поліцейських послуг для всіх громадян.

Аналіз положень Закону України «Про Національну поліцію», проведений О. Ярошаком, свідчить про те, що законодавець надає особливого значення співпраці поліції з громадськістю та міжнародними партнерами. У статті 11 наголошується, що діяльність поліції ґрунтується на принципі партнерства з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями, що передбачає не лише взаємодію, а й орієнтацію роботи поліції на задоволення потреб суспільства. Крім того, пункт 44 цієї ж статті закріплює міжнародний вимір діяльності поліції, зокрема її координацію з Інтерполом, Європолом та компетентними органами інших держав, що є важливою складовою інтеграції України у глобальну систему безпеки та боротьби зі злочинністю [63, с. 242].

К. Фомічов акцентує увагу на тому, що система соціального захисту осіб з інвалідністю є складною багаторівневою структурою, ефективне функціонування якої можливе лише за умови тісної взаємодії всіх гілок державної влади. Законодавча влада відіграє ключову роль у формуванні

нормативно-правової основи захисту прав осіб з інвалідністю, визначаючи механізми їх реалізації та суб'єктів, відповідальних за забезпечення цих прав. Виконавча влада, у свою чергу, зобов'язана практично втілювати державну політику у сфері соціального захисту, дотримуючись встановлених законом процедур та стандартів. Правоохоронні органи забезпечують контроль за дотриманням прав осіб з інвалідністю, а також притягують до відповідальності тих, хто їх порушує. Важливою умовою результативності цієї взаємодії є не лише співробітництво під час розроблення нормативних актів, але й постійний обмін інформацією між державними структурами, що потребує створення ефективних комунікаційних механізмів, проведення спільних засідань, нарад та семінарів для узгодження дій у сфері соціального захисту [64, с. 132].

О. Ромців звертає увагу на взаємодію Національної поліції з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини у сфері реалізації політики безбар'єрності, яка ґрунтується на принципах співпраці, координації та взаємного обміну інформацією з метою забезпечення рівного доступу всіх громадян до поліцейських послуг. Основою такої взаємодії є консолідація зусиль для гарантування дотримання прав і свобод людей з інвалідністю та інших вразливих категорій, що передбачає як превентивну, так і реагуючу складову роботи. Взаємодія також передбачає обмін статистичними та аналітичними даними про звернення громадян, проведення спільних навчальних програм, тренінгів і конференцій, що спрямовані на підвищення кваліфікації поліцейських у питаннях безбар'єрності, а також активне включення механізмів зворотного зв'язку від самих громадян для вдосконалення сервісі [65, с. 63].

Слушною є дослідження С. Кравченка, який наголошує, що захист прав і свобод людини є основним завданням Національної поліції України, закріпленим на законодавчому рівні, і одним із важливих механізмів його реалізації стало створення у 2015 році інституту поліцейського омбудсмена – управління забезпечення прав людини. Цей орган став важливим

інструментом підвищення рівня дотримання прав людини в діяльності поліції, виконуючи комплексні функції, які охоплюють як превентивні, так і контрольні заходи. Серед них – вивчення та аналіз проблемних питань у діяльності органів поліції, пов'язаних із правами та свободами людини, подання керівництву пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правової бази відповідно до міжнародних стандартів і рішень Європейського суду з прав людини, організація навчально-освітніх заходів і науково-методичного супроводження роботи поліції. Управління бере участь у незалежних службових розслідуваннях випадків порушення прав людини та розгляді відповідних звернень громадян, що належать до його компетенції. За оцінкою науковця, створення управлінь забезпечення прав людини в Національній поліції є позитивним кроком у вдосконаленні інституційно-організаційних засобів захисту прав людини, оскільки воно формує системний підхід до контролю за дотриманням прав та створює умови для підвищення професійної відповідальності поліцейських [66, с. 82].

Необхідно звернути увагу і на взаємодію Національної поліції з Кабінетом Міністрів України в аспекті реалізації політики безбар'єрності. Міністр внутрішніх справ, як член Кабінету Міністрів, формує державну політику у сфері публічної безпеки та порядку, що включає забезпечення рівного доступу всіх громадян до поліцейських послуг і реалізацію принципів безбар'єрності. Він затверджує стратегічні програми діяльності поліції, визначає пріоритетні напрямки роботи та шляхи виконання завдань, що дозволяє враховувати потреби осіб з інвалідністю та інших вразливих груп при плануванні діяльності підрозділів. Контроль за законністю та ефективністю впровадження політики безбар'єрності здійснюється через різні форми перевірок, включаючи планові, позапланові, інспекційні та виїзні, результати яких оформлюються у вигляді актів, довідок або доповідних записок. Підсумки перевірок доводяться до керівників органів поліції та за потреби обговорюються на нарадах, що дозволяє розробляти і впроваджувати заходи щодо усунення недоліків, вдосконалення процедур

надання поліцейських послуг та забезпечення доступності для всіх громадян. Крім того, Кабінет Міністрів у складі Міністра внутрішніх справ здійснює заслуховування звітів, організацію нарад і надання дозволів на певні дії поліції, що створює механізми безперервного контролю та методичної підтримки підрозділів у питаннях реалізації політики безбар'єрності.

Також В. Кочеров підкреслює взаємодію Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції у контексті реалізації державної політики. МВС України, як орган, що формує державну політику у сфері публічної безпеки, має право надсилати Національній поліції інформацію про пріоритетні напрями її діяльності та затверджені плани роботи. У відповідь Національна поліція зобов'язана реалізовувати ці завдання та функції, використовуючи отриману інформацію і методичні вказівки, а також впроваджуючи зміни, пов'язані з реформами та вдосконаленням своєї діяльності. За погодженням з Міністром внутрішніх справ Національна поліція може створювати спільні робочі групи, проводити колегії, наради та консультації, що дозволяє координувати дії, підвищувати ефективність управлінської діяльності та забезпечувати належну реалізацію пріоритетів МВС. Крім того, поліція проводить практичні заходи, спрямовані на виконання покладених на неї завдань та функцій, що забезпечує узгоджене виконання державної політики на всіх рівнях і дозволяє посилювати управлінські механізми для досягнення високого рівня публічної безпеки та ефективності правоохоронної діяльності [67, с. 517].

О. Аніна акцентує увагу, що наявність в суспільстві людей з інвалідністю зумовлює необхідність забезпечення поваги та недискримінаційного ставлення до них, а також покладає на державу зобов'язання щодо гарантування реалізації їхніх прав. Суспільство в цілому має формувати турботливий підхід до цієї категорії населення, сприяючи їх активній участі у соціальних процесах, а не ізоляції. Соціальний захист осіб з інвалідністю виступає як вид додаткового соціального захисту, який включає комплекс правових, організаційних, фінансових та інших заходів,

спрямованих на вирівнювання прав і можливостей цих осіб, їх інтеграцію у суспільне життя та задоволення потреб у різних сферах діяльності – повсякденній, професійній, освітній та інших [68, с. 688]. Втілення цієї політики відбувається через функціонування Департаменту політик розвитку безбар'єрного суспільства Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України, який координує заходи щодо створення інклюзивного середовища та реалізації принципів безбар'єрності на всіх рівнях управління.

Виходячи з аналізу повноважень Департаменту політик розвитку безбар'єрного суспільства Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України, можна говорити про те, що взаємодія цього органу та Національної поліції України полягає у спільній координації заходів, спрямованих на забезпечення доступності поліцейських послуг для всіх громадян, зокрема осіб з інвалідністю та інших вразливих категорій. Департамент розробляє політики та методичні рекомендації щодо створення безбар'єрного середовища, проводить аналіз потреб громадян і моніторинг ефективності впровадження принципів інклюзивності, а поліція на практичному рівні реалізує ці рекомендації, адаптуючи інфраструктуру відділів, комунікаційні канали та організаційні процеси для забезпечення доступності послуг. Співпраця включає обмін інформацією про потреби громадян і результати моніторингу, організацію спільних навчальних заходів для підвищення компетентності поліцейських у сфері інклюзивного обслуговування, а також розробку програм соціальної підтримки працівників поліції та громадян з особливими потребами.

Багатоаспектний характер взаємодії Національної поліції України з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також її значення для забезпечення прав і свобод людини і громадянина підкреслює важливість вивчення адміністративно-правових засад цієї співпраці. Це формує основу для дослідження поняття та сутності взаємодії між зазначеними органами, що дозволяє системно оцінити

механізми координації їх діяльності та ефективність реалізації покладених на них завдань.

О. Забожчук трактує взаємодію Національної поліції України з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування як комплекс заходів, узгоджених за змістом, часом і місцем, що передбачають оперативний обмін інформацією, взаємний контроль та відповідальність, а також координацію і синхронність проведення запланованих дій. Така організація взаємодії забезпечує ефективне виконання завдань щодо захисту прав і свобод людини та громадянина, створюючи умови для злагодженої та результативної роботи поліції у співпраці з місцевими органами влади [69, с. 101].

На думку А. Козіна взаємодія органів Національної поліції та органів місцевого самоврядування є ефективним механізмом забезпечення реалізації законних інтересів громадян, підтримки безпеки та правопорядку в громадах, особливо в умовах правового режиму воєнного стану. У своїй діяльності поліція координує дії з органами правопорядку, іншими органами державної влади та місцевого самоврядування в межах визначеної законом компетенції, забезпечуючи єдність дій, взаємодопомогу та об'єднання зусиль для успішного виконання спільних завдань. Така взаємодія передбачає чітке узгодження цілей, завдань, місця і часу проведення спільних заходів. Для ефективного забезпечення співпраці органи місцевого самоврядування та Національної поліції повинні сприяти один одному у захисті прав і свобод громадян, дотриманні законності та правопорядку, запобіганні правопорушенням, а також організовувати регулярний обмін інформацією, що забезпечує оперативне реагування та координацію спільних дій на всіх рівнях управління [70, с. 52].

Є. Кобко зазначає, що парадигма інклюзивного регіонального розвитку є ключовою для сучасного соціально-економічного управління, оскільки вона сприяє підвищенню рівня злагоди в суспільстві та забезпеченню стабільності регіональних економічних систем. Ця парадигма акцентує увагу на активній

взаємодії державних інституцій, громадських організацій, бізнесу та місцевих громад для спільного досягнення стратегічних цілей та завдань. Однією з її головних характеристик є орієнтація на соціальні аспекти розвитку, включаючи створення робочих місць, розвиток освіти та професійної підготовки, доступ до якісних соціальних послуг і формування сприятливих умов для підвищення якості життя населення. В цьому контексті органи місцевого самоврядування виступають ключовими агентами взаємодії між владою та громадянами, забезпечуючи партисипативність та публічну участь, зокрема через проведення консультацій, громадських слухань і механізмів громадського контролю, що дозволяє залучати різні соціальні групи до процесів прийняття рішень. Крім того, вони координують та інтегрують ресурси і інструменти на рівні територій, створюючи партнерства з громадськими організаціями, бізнес-структурами та державними установами, що забезпечує синергетичний ефект у реалізації інклюзивних ініціатив і сприяє комплексному розвитку громад [71, с. 87].

Тому можна говорити про те, що взаємодія Національної поліції з органами місцевого самоврядування в контексті реалізації політики безбар'єрності полягає у координації дій для забезпечення рівного доступу всіх громадян до поліцейських послуг та створення інклюзивного середовища у громадах. Поліція, виконуючи свої завдання щодо охорони прав і свобод людини, працює спільно з органами місцевого самоврядування над адаптацією фізичної та інформаційної інфраструктури підрозділів, організацією доступних каналів комунікації та застосуванням спеціальних засобів для осіб з інвалідністю та інших вразливих категорій. Взаємодія передбачає обмін інформацією про потреби громадян, координацію заходів щодо забезпечення доступності послуг, а також проведення спільних навчальних програм і тренінгів для персоналу, що підвищують рівень компетентності працівників поліції у питаннях інклюзивного обслуговування. Також органи місцевого самоврядування беруть участь у моніторингу ефективності реалізації політики безбар'єрності, надають

рекомендації щодо удосконалення процедур та створення комфортних умов для громадян, а поліція, у свою чергу, забезпечує виконання цих рекомендацій у практичній діяльності.

Велику роль в реалізації політики безбар'єрності відіграють заклади освіти, оскільки вони створюють умови для фізичної, психологічної та соціальної безпеки учнів. На думку Л. Бутузової, безпечне освітнє середовище передбачає відсутність загроз, формування емоційно підтримуючого клімату та сприяння соціалізації, що забезпечує ефективне навчання та всебічний розвиток дітей. Саме в таких умовах налагоджується взаємодія поліції з навчальними закладами [72, с. 247].

К. Чишко стверджує, що ефективна взаємодія поліції з навчальними закладами, де працюють інспектори служби охорони безпеки (СОБ), базується на партнерських відносинах між поліцейським, адміністрацією школи та педагогічним колективом. Важливим елементом такої співпраці є комунікація з батьківською спільнотою та громадськими організаціями, що дозволяє налагоджувати відкритий діалог, підвищувати довіру до поліції та школи, обговорювати питання булінгу, безпечної поведінки дітей і ризиків в інтернеті. У цьому контексті реалізація політики безбар'єрності проявляється у створенні безпечного й доступного середовища для всіх учасників освітнього процесу, забезпеченні захисту прав і свобод дітей, а також підтримці вразливих категорій учнів, які можуть зазнавати дискримінації чи насильства. Інспектор також проводить індивідуальні бесіди з батьками та за потреби залучає фахівців ювенальної превенції або соціальні служби для комплексного вирішення кризових ситуацій, що сприяє формуванню інклюзивного та безбар'єрного освітнього середовища [73, с. 371].

Необхідно зазначити, що в межах реформи правоохоронної системи посилення взаємодії поліції з громадою стало ключовим кроком у визначенні правових засад діяльності Національної поліції. Цей підхід спирається на європейський досвід «community policing», де поліція орієнтована на потреби громади і будує діяльність на принципах партнерства з населенням.

Соціальна переорієнтація поліції сприяє налагодженню тісної співпраці з громадянами, врахуванню їх інтересів у прийнятті рішень і формуванню довіри до правоохоронних органів, що виступає ключовим критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів Національної поліції [74, с. 64].

Взаємодія Національної поліції з інституціями громадянського суспільства у реалізації політики інклюзивності ґрунтується на партнерських засадах і спрямована на забезпечення рівного доступу всіх громадян до поліцейських послуг та безпечного середовища. Поліція співпрацює з громадськими організаціями, асоціаціями осіб з інвалідністю, освітніми і соціальними ініціативами для розробки та впровадження заходів, що підвищують доступність і ефективність поліцейських сервісів. Ця взаємодія включає спільну організацію навчальних програм і тренінгів для поліцейських з питань інклюзивного обслуговування, проведення консультацій та опитувань серед громадян для виявлення потреб і бар'єрів, а також розробку рекомендацій щодо адаптації інфраструктури і процедур поліції до потреб вразливих груп населення. Крім того, громадські організації беруть участь у моніторингу дотримання принципів інклюзивності та прав людини в роботі поліції, надаючи незалежну оцінку ефективності впроваджених практик та пропонуючи шляхи вдосконалення.

Слід акцентувати увагу, що взаємодія Національної поліції та засобів масової інформації в сфері політики безбар'єрності в сучасному цифровому суспільстві має особливе значення, оскільки забезпечує відкритість і прозорість діяльності правоохоронних органів, одночасно сприяючи підвищенню довіри населення до поліції. На думку Я. Шнурко, основною метою такої взаємодії є не лише інформування громадян про дії поліції, а й формування правової свідомості, що є ключовим елементом реалізації політики безбар'єрності. Використання сучасних цифрових платформ та медіаресурсів дозволяє оперативно доносити інформацію про доступні поліцейські послуги, ініціативи у сфері інклюзивності та заходи безпеки, а

також залучати громадськість до обговорення проблем і потреб вразливих груп населення [75, с. 539].

Отже, механізми взаємодії Національної поліції України з органами влади, громадськими організаціями та міжнародними партнерами у формуванні безбар'єрного простору є комплексним процесом, що передбачає координацію зусиль усіх учасників для забезпечення доступності поліцейських послуг і створення безпечного, інклюзивного середовища для громадян. Вони охоплюють законодавче та методичне регулювання з боку держави, партнерство з громадськими інституціями для врахування потреб вразливих груп та залучення міжнародних організацій для впровадження європейських стандартів.

Висновки до розділу 2

1. Діяльність Національної поліції у сфері формування безбар'єрного середовища зосереджується на забезпеченні безпеки, доступності та рівного ставлення до всіх громадян під час надання поліцейських послуг. У межах своїх повноважень поліція створює умови для вільного пересування людей, реагує на прояви дискримінації та забезпечує дотримання прав осіб з інвалідністю й інших вразливих груп. У її роботі зміцнюється підхід, орієнтований на партнерство з громадянами, інституціями соціального захисту та освітніми установами, що сприяє формуванню більш безпечного та доступного суспільного простору. Особлива увага приділяється підготовці персоналу, впровадженню стандартів інклюзивної комунікації та адаптації інфраструктури поліцейських підрозділів до принципів безбар'єрності.

2. У процесі створення безбар'єрного простору Національна поліція активно співпрацює з органами державної влади, місцевим самоврядуванням, громадськими об'єднаннями та міжнародними структурами, що дозволяє формувати комплексний та узгоджений підхід. Така взаємодія забезпечує впровадження сучасних стандартів доступності, обмін практичним досвідом

та розширення технічних і освітніх можливостей поліцейських підрозділів. У партнерстві з громадським сектором поліція отримує додаткові інструменти для врахування потреб різних соціальних груп, покращення комунікації та формування довіри. Міжнародна співпраця сприяє впровадженню інновацій, програм підвищення кваліфікації та залученню ресурсів, що підсилює інституційну спроможність системи безпеки бути максимально інклюзивною.

3. Упровадження політики безбар'єрності за участю Національної поліції формується як багатовимірний процес, що поєднує практичну діяльність правоохоронних органів, нормативно визначені повноваження та широку систему партнерств. Поліція виступає одним із ключових суб'єктів забезпечення доступності та безпеки.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ

3.1. Кращі практики формування безбар'єрного простору та роль поліції у його реалізації

У Європейському Союзі політика безбар'єрності відіграє важливу роль у забезпеченні рівних можливостей для всіх громадян та створенні інклюзивного суспільства. Вона спрямована на усунення фізичних, інформаційних та соціальних бар'єрів, що обмежують доступ до освіти, праці, послуг і громадських просторів для

людей з обмеженими можливостями та інших вразливих груп. Реалізація цієї політики передбачає комплексний підхід, що поєднує законодавчі ініціативи, стандарти доступності, освітні програми та активну участь громадських і державних інституцій, зокрема правоохоронних органів, які забезпечують дотримання прав громадян і сприяють безпечному та відкритому середовищу для всіх

В Європейському Союзі соціальна безбар'єрність забезпечується шляхом сприяння соціальній згуртованості (social cohesion) в громадах і визначається як спроможність забезпечувати загальний добробут, мінімізувати нерівності, уникаючи маргіналізації; долати розбіжності та поділи; задовольняти засоби досягнення благодолуччя для всіх членів суспільства. Для реалізації ідеї соціальної згуртованості у 2010 році була прийнята Стратегія та План дій Ради Європи щодо соціальної згуртованості, за імплементацію якої відповідав спеціалізований міжурядовий орган – Європейський комітет із соціальної згуртованості (European Committee for Social Cohesion), який було трансформовано в 2016 році.

У таблиці 3.1. нами представлений аналіз кращих практик зарубіжних країн щодо реалізації політики безбар'єрності. (Додаток 3)

Так, Естонія у своїй Стратегії навчання впродовж життя–2020 робить акцент на створенні гнучкої та доступної системи освіти, яка супроводжує людину протягом усього життя та реагує на сучасні соціально-економічні виклики. Документ визначає, що якісне навчання, розвиток творчих і підприємницьких навичок, а також підтримка особистісного зростання людини є ключовими умовами для підвищення рівня зайнятості, забезпечення тривалого якісного професійного життя та поглиблення соціальної інтеграції. Стратегія спрямована на те, щоб освіта виконувала не лише функцію підготовки кадрів, а й була важливим інструментом зменшення нерівності та формування інклюзивного суспільства. Однією з помітних рис цієї стратегії є наявність чіткої системи індикаторів, що дозволяє оцінювати прогрес у п'яти ключових секторах. Вона охоплює зміну підходів до організації процесу навчання, посилення професійної компетентності та мотивації педагогів і шкільних колективів, орієнтацію освітніх програм на реальні потреби ринку праці, розвиток цифрових умінь та їх інтеграцію в освітній процес, а також забезпечення рівних можливостей для навчання впродовж життя.

Політика освіти впродовж життя у ФРН, як підкреслює І. Гребя, характеризується тісною інтеграцією з реальними потребами ринку праці, що зумовлює її практичну спрямованість і гнучкість. Ухвалення Закону про кваліфікаційні можливості (Qualifizierungschancengesetz) стало важливим кроком, адже він значно розширив доступ до безперервного навчання для всіх категорій працівників, незалежно від їх віку, освіти чи розміру підприємства, на якому вони працюють. Нормативний акт забезпечує фінансову підтримку тим, хто вимушений підвищувати кваліфікацію або здобувати нову професію внаслідок економічних і технологічних змін, а також тим, хто прагне перейти з вузької спеціалізації до ширшої або більш затребуваної сфери. Окрім покриття витрат на освітні програми, держава надає субсидії на часткову компенсацію заробітної плати учасникам навчання, причому обсяг співфінансування залежить від масштабів

роботодавця, що створює додаткові стимули для бізнесу підтримувати розвиток персоналу. Реалізація програм підвищення кваліфікації та консультацій щодо професійного розвитку здійснюється у співпраці між Міністерством праці та соціальної політики, Міністерством освіти та науки та Федеральним агентством зайнятості, що забезпечує комплексність підходу та узгодженість рішень у сфері формування конкурентоспроможного трудового потенціалу [76, с. 84].

В Сполученому Королівстві освіта впродовж життя розглядається як інструмент подолання нерівності та кар'єрних бар'єрів, забезпечення роботодавців персоналом з необхідними навичками і ширшого представлення на ринку праці осіб з інвалідністю, матерів із маленькими дітьми, ветеранів, людей старшого віку, піклувальників та підлітків з-під опіки, при цьому велика увага приділяється комунікації нових норм для забезпечення соціальної безбар'єрності. Урядова комунікаційна служба (Government Communication Service) виступає посередником між державними органами, місцевими структурами, громадами та ЗМІ, застосовуючи різноманітні інструменти підвищення компетентності співробітників публічних служб – від очних занять та наставництва до вебінарів, тематичних досліджень, путівників і блогів, при цьому Служба має власну Стратегію щодо різноманіття та інклюзії і ставить за мету демонструвати інклюзивність у всій своїй діяльності [77, с. 83].

Н. Лалак, досліджуючи досвід Словаччини, зазначає, що країна прийняла законодавство та стратегії, спрямовані на забезпечення рівного доступу до освіти та розвиток інклюзивної освіти. Зокрема, були внесені зміни до Закону про освіту та навчання (*Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon)*), які підкреслюють важливість інклюзивної освіти та забороняють будь-які форми дискримінації і сегрегації. Крім того, ухвалена Стратегія інклюзивного підходу в освіті (*Stratégia inkluzívneho prístupu vo výchove a vzdelávaní*) сприяла переорієнтації державної політики та освітніх практик на підтримку інклюзивної освіти до 2030 року [78, с. 134].

У Канаді з 2001 року діє Спільна програма навчання (Joint Learning Program) у партнерстві між Альянсом публічних служб та Секретаріатом казначейства, яка спрямована на розробку та проведення заходів з підвищення комунікаційних навичок і покращення трудових відносин, охоплюючи теми працевлаштування, рівності в зайнятості, управління персоналом, психічного здоров'я, запобігання домаганням і насильству, антидискримінації та колективних договорів. Додатково значущою є Програма грантів на освітню підготовку (Canada Education Training Benefit), що надає ветеранам військової служби фінансування для навчання у коледжах, університетах та професійно-технічних закладах. Завдяки комплексній державній підтримці безперервної освіти Канада формує одну з найосвіченіших робочих сил у світі – станом на 2018 рік 57 % громадян мали досвід навчання в університеті або коледжі, а уряд активно підтримує молодь у набутті освіти, професійних навичок та перекваліфікації для успішної інтеграції на ринок праці.

Економічна безбар'єрність передбачає створення рівних умов для участі різних груп населення в економічному житті суспільства, забезпечуючи їм доступ до працевлаштування, фінансових ресурсів, підтримки підприємницької діяльності та інших економічних можливостей. Вона спрямована на подолання структурних та соціальних перешкод, що обмежують участь молоді, жінок з дітьми до шести років, літніх людей та осіб з інвалідністю, і передбачає комплекс заходів, таких як сприяння професійній підготовці, надання грантів і пільгових кредитів, розвиток інклюзивного ринку праці та соціальних програм, що стимулюють економічну активність цих груп.

У процесі переходу від промислової економіки до економіки знань низький рівень освіти залишається одним із ключових бар'єрів доступу до працевлаштування, що особливо актуально для молоді та дорослих, які потребують перепідготовки. У зв'язку з цим уряди Фінляндії та Норвегії активно реалізують програми професійного навчання та підвищення

кваліфікації, орієнтовані як на працюючих громадян, так і на тих, хто шукає роботу. При цьому працівники зберігають заробітну плату під час навчання, що стимулює їхню участь і знижує фінансові ризики. Такі практики повністю відповідають рекомендаціям Європейської Комісії щодо новітніх навичок для Європи, які передбачають розвиток конкретних робочих та перехідних компетенцій, полегшення переходу від навчання до роботи на підприємстві, а також підвищення кваліфікації персоналу відповідно до галузевих, регіональних та місцевих потреб. Особливу увагу приділено підвищенню привабливості робочих спеціальностей і розвитку гнучкої та якісної системи професійно-технічної освіти, яка формується спільно з роботодавцями та враховує їхні потреби, що забезпечує більш ефективне поєднання освіти та ринку праці [79].

У Польщі система підтримки працевлаштування осіб з інвалідністю ґрунтується на поєднанні обов'язкових внесків, державних пільг та стимулів для роботодавців. Кожний роботодавець сплачує спеціальний внесок у Фонд реабілітації осіб з інвалідністю, кошти якого спрямовуються на створення та оснащення робочих місць для людей з інвалідністю. Крім того, держава відшкодовує певні витрати роботодавців, пов'язані з прийняттям таких працівників, надає податкові пільги та дотації для виробництва товарів або надання послуг, стимулюючи тим самим інклюзивне працевлаштування. Водночас роботодавець звільняється від обов'язкових внесків, якщо забезпечує працевлаштування визначеної кількості осіб з інвалідністю, що створює додаткову мотивацію для інтеграції таких громадян у економічну діяльність.

У Франції державна політика спрямована на полегшення доступу до працевлаштування для найбільш уразливих категорій населення, зокрема людей з інвалідністю, через систему професійного навчання на робочому місці. Для цього функціонують дві програми – Центр підготовки працівників (ЦПП) та Центр підготовки фахівців (ЦПФ), діяльність яких фінансується Асоціацією з управління Фондом соціалізації осіб з інвалідністю. Мета цих

центрів полягає у сприянні працевлаштуванню осіб з інвалідністю та підвищенні їх конкурентоспроможності на ринку праці шляхом набуття практичних професійних навичок безпосередньо на робочому місці. Для стимулювання роботодавців до участі у таких програмах передбачено одноразову фінансову підтримку в розмірі 1527 євро на рік за кожний контракт на навчання, що створює додаткову мотивацію залучати людей з інвалідністю та забезпечувати їм рівні можливості для професійного розвитку і економічної активності [80, с. 13].

У Швеції діє система державної підтримки зайнятості осіб з інвалідністю та роботодавців, які їх працевлаштовують: Служба громадської зайнятості допомагає з поданням заяв на роботу, а працівники з інвалідністю можуть отримувати персональну підтримку на робочому місці у вигляді помічника або представника. Додатково працівники з порушеннями зору чи мовлення забезпечуються спеціальною літературою або перекладачем, а роботодавці можуть отримати фінансову компенсацію за створення спеціальних умов праці, що сприяє інтеграції людей з інвалідністю на ринку праці та забезпеченню рівних можливостей.

Громадянська безбар'єрність передбачає створення умов для рівного доступу всіх соціальних груп до процесів ухвалення рішень, особливо тих, які традиційно зазнають дискримінації або виключення, а також забезпечення рівних можливостей для участі чоловіків і жінок у політичному житті та діяльності державних інститутів. У цьому контексті провідні демократичні країни приділяють особливу увагу впровадженню принципів доброго врядування в публічному управлінні та формуванню ефективних комунікацій між усіма учасниками громадянських відносин, що дозволяє підвищувати довіру та відповідальність на всіх рівнях.

У Фінляндії, як зазначає У. Токарева, на національному та місцевому рівнях керуються принципом «нічого для нас без нас», завдяки чому розробку та контроль впровадження заходів з інклюзії та безбар'єрності здійснюють самі отримувачі соціальних послуг та їхні представницькі

організації. Особливістю фінського підходу є також тісна взаємодія з первинними інституціями громадянського суспільства на місцевому рівні, що забезпечує реальну комунікацію, сприяє легітимізації рішень влади ще на етапі розробки нормативних актів і підвищує довіру громадян до державних органів [81, с. 138].

У Данії модель національного добробуту та система соціального захисту будуються на принципах активності соціальних заходів, зворотного зв'язку з громадянами та тісної співпраці державних і муніципальних органів з приватними компаніями та громадськими організаціями. Такий підхід дозволяє враховувати індивідуальні потреби кожного громадянина в ширшому соціальному контексті та ухвалювати рішення, що максимально відповідають інтересам цільових груп, зокрема забезпечують гнучкі форми доступу до ринку праці для жінок з дітьми до шести років, людей з інвалідністю, осіб похилого віку та інших маломобільних груп. Ефективність цих заходів проявляється, зокрема, у високому охопленні дітей дошкільною освітою: мережею державних і муніципальних дитячих садків користуються 91 % дітей віком від одного до двох років і 97 % дітей віком від трьох до п'яти років, що дає змогу їхнім батькам працювати. Додатково передбачено фінансову підтримку від місцевої влади для працівників, самозайнятих осіб або одного з подружжя у зв'язку з вагітністю, пологами чи усиновленням, що забезпечує соціальну та економічну безбар'єрність і сприяє гармонійному поєднанню сімейного та трудового життя.

В Естонії національна стратегія «Цифровий порядок денний–2020» визначає ефективну громадянську комунікацію як міжсекторну платформу, яка сприяє суспільному прогресу у різних сферах. Особливу увагу приділено використанню інформаційно-комунікаційних технологій не лише для забезпечення якісного електронного урядування та надання адміністративних послуг, а й для стимулювання інновацій, залучення іноземних інвестицій, створення нових робочих місць і розвитку інклюзивних бізнес-можливостей для всіх груп населення, зокрема вразливих і маломобільних громадян. У

стратегії також наголошується на критичній важливості кібербезпеки та захисту персональних даних, що забезпечує довіру громадян до цифрових сервісів і створює умови для безбар'єрної участі у суспільному житті та економічній активності.

У Норвегії державна політика приділяє особливу увагу якісним комунікаціям, побудованим за принципом інклюзивності та універсального дизайну, що є ключовою складовою політики рівних можливостей і боротьби з дискримінацією. Основним завданням державної комунікаційної політики є оновлення, спрощення та підвищення ефективності публічного сектора, орієнтованого на потреби користувача, розвиток цифрових навичок та активне залучення громадян до суспільного й державного життя. Центральним елементом цих пріоритетів виступає універсальний дизайн, який забезпечує всім громадянам можливість реалізовувати свій потенціал у повсякденному житті, незалежно від наявних захворювань, соціальних, психологічних чи фізичних особливостей, що сприяє формуванню безбар'єрного середовища та рівних умов для участі у соціально-економічних процесах [82, с. 140].

У багатьох економічно розвинених країнах фізична та цифрова безбар'єрність забезпечується через впровадження принципів універсального дизайну у відповідну інфраструктуру. У Сполученому Королівстві урядові зусилля у сфері фізичної безбар'єрності сконцентровані на транспорті, зокрема через реалізацію Стратегії інклюзивного транспорту, положення якої узгоджені з Промисловою стратегією уряду. Транспортна інклюзивність розглядається в цій стратегії комплексно: вона охоплює не лише пристосованість транспортних засобів до потреб маломобільних груп, а й відповідну організацію супутньої інфраструктури, включно з зупинковими комплексами та дизайном міського і вуличного простору. Такий підхід забезпечує рівний доступ до мобільності для всіх громадян і створює умови для повноцінної участі маломобільних груп у суспільному житті та економічній діяльності.

У ФРН постійно діюча конференція міністрів освіти і культури федеральних земель ухвалила стратегію «Освіта у цифровому світі», у якій окремо виділено питання цифрової освіти. Її метою є забезпечення можливості для дорослого населення постійно поглиблювати та розвивати свої навички у цифровому середовищі навіть після завершення шкільного або професійного навчання чи здобуття вищої освіти. Цифрові освітні платформи дозволяють організовувати навчальний процес відповідно до індивідуальних потреб та завдань кожного учня чи студента, створюючи гнучкі умови для саморозвитку. Водночас цифровізація впливає не лише на процес навчання, а й стимулює прогресивні зміни у кваліфікації викладачів усіх рівнів, вдосконалення освітньої інфраструктури та розвиток інтерактивних форм навчання, що забезпечує безперервний доступ громадян до освіти та сприяє формуванню компетенцій, необхідних у сучасному цифровому суспільстві.

У контексті зарубіжного досвіду особливо показовим є те, що поліція в багатьох країнах розглядається як один із ключових суб'єктів формування безбар'єрного простору, оскільки її діяльність охоплює не лише забезпечення громадського порядку, а й сприяння доступності та інклюзії. У європейських державах правоохоронні органи активно долучаються до реалізації національних стратегій безбар'єрності, контролюють дотримання вимог щодо доступності публічних просторів, транспорту та об'єктів інфраструктури, а також взаємодіють із муніципалітетами й соціальними службами для створення умов, у яких люди з інвалідністю та інші вразливі групи можуть вільно пересуватися й отримувати послуги.

Н. Філіпська підкреслює, що досвід Сполучених Штатів Америки у сфері участі поліції в розбудові інклюзивного суспільства демонструє комплексний підхід до реалізації політики безбар'єрності. У США влада створює умови для того, щоб працівники поліції отримували необхідні знання та навички через різноманітні ресурси, такі як методичні рекомендації, інструкції та формати «питання-відповідь», що сприяє підвищенню компетентності правоохоронців у роботі з людьми з

обмеженими можливостями. Важливою юридичною основою є Закон про американців з інвалідністю (Americans with Disabilities Act 1990, ADA), який гарантує рівний доступ до послуг для всіх категорій осіб незалежно від типу інвалідності. На відміну від формальних нормативів, положення ADA активно впроваджуються на практиці, зокрема правоохоронними органами, які у США мають розгалужену та неієрархічну структуру. Закон зобов'язує поліцію надавати рівний рівень послуг усім громадянам, не допускаючи виключень або обмежень щодо осіб з інвалідністю, і водночас визначає правила ефективної взаємодії з ними. Департамент юстиції США, відділ громадянських прав, сектор прав осіб з обмеженими можливостями, підготував спеціальні роз'яснення для поліції, які доступно пояснюють положення ADA та особливості комунікації з людьми з обмеженими можливостями, що сприяє формуванню безбар'єрного та інклюзивного середовища [83, с. 580].

Польща демонструє значний прогрес у сфері утвердження та захисту прав осіб з обмеженими можливостями, при цьому поліція відіграє помітну роль у реалізації цих принципів. За ініціативою Міністра сім'ї, праці та соціальної політики, Рада Міністрів Республіки Польща 22 травня 2020 року затвердила стратегічний план розвитку на 2020–2030 роки – «Стратегію для людей з обмеженими можливостями», яка визначає комплекс заходів щодо забезпечення прав та свобод цієї категорії громадян. Серед інших напрямів увага приділяється й правоохоронним органам, зокрема поліції, яка залучається до навчання та підвищення кваліфікації у сфері роботи з особами з інвалідністю. У плані передбачено проведення спеціалізованих тренінгів для поліцейських, співробітників прикордонної служби та служби міської варті, а також розробку програм професійного розвитку, які враховують особливості взаємодії з інвалідами.

Д. Завітренко зазначає, що Австралійська Співдружність приділяє серйозну увагу формуванню інклюзивного суспільства, причому важливу роль у цьому процесі відводять поліції як ключовому правоохоронному

органу держави. Поліція Південної Австралії ухвалила План забезпечення доступу та інклюзії для працівників поліції на 2020–2023 роки, який розроблявся за консультаціями членів спільнот та організацій осіб з обмеженими можливостями. План спирається на національні нормативні акти – «Закон про дискримінацію за ознакою інвалідності» 1992 року та «Закон про рівні можливості» 1984 року, і визначає дискримінацію як менш справедливе ставлення до осіб з обмеженими можливостями порівняно з іншими, включно з їхнім оточенням, зокрема родичами, друзями чи опікунами. Документ підкреслює, що навіть опосередкована дискримінація негативно впливає на суспільство, підсилюючи соціальну стигму та сегрегацію. План встановлює ключові орієнтири для діяльності поліції Південної Австралії, включно з доступністю послуг, інноваційністю та ефективністю використання ресурсів, оперативністю надання першої допомоги та стратегічним фокусом на особисту відповідальність працівників за професіоналізм і лідерство. Поліцейські зобов'язані діяти сумлінно, чесно, справедливо та неупереджено, співпрацювати з населенням, розуміти його потреби та підтримувати довіру спільноти, що сприяє створенню безбар'єрного та інклюзивного середовища в державі [84, с. 106].

Отже, кращі практики політики безбар'єрності свідчать, що успішне формування безбар'єрного простору передбачає комплексні програми на національному та муніципальному рівнях, які включають фізичну доступність, інформаційну інклюзію та освітні ініціативи для підвищення обізнаності населення, а в правоохоронних органах реалізується через спеціальні тренінги для поліцейських, контроль дотримання прав осіб з обмеженими можливостями та активну взаємодію з громадськістю для забезпечення рівного доступу до безпеки і послуг.

3.2. Напрями удосконалення реалізації державної політики безбар'єрності Національною поліцією України

У сучасних умовах реформування правоохоронної системи України та прискореної євроінтеграції особливого значення набуває удосконалення реалізації державної політики безбар'єрності Національною поліцією, оскільки забезпечення рівного доступу громадян до безпечного середовища, правосуддя та адміністративних послуг стає критично важливим під час воєнного стану, коли традиційні механізми взаємодії та підтримки населення ускладнені, а потреби в інклюзивних, доступних і безпечних послугах зростають.

В цьому контексті А. Назарян зазначає, що формування інклюзивного суспільства передбачає врахування потреб і інтересів жителів різних територій та соціальних груп, включно з маломобільними людьми, особами з інвалідністю та літніми громадянами, під час розроблення публічної політики, а також створення умов для повної участі громадян у соціальному житті та консолідації суспільства навколо спільних викликів розвитку територій з метою вибудови ефективних відносин між державою та населенням. Проведений автором аналіз реалізації політики безбар'єрності дав змогу визначити коло основних проблем, що гальмують формування інклюзивного суспільства й безбар'єрного простору в Україні, серед яких низький рівень соціальної включеності у сфері зайнятості, порушення державних будівельних норм та недоступність житлових і медичних об'єктів, проблеми доступності громадського транспорту, а також цифрові бар'єри для осіб з інвалідністю та низка інших викликів. Розв'язання цих проблем на загальнодержавному й місцевому рівнях потребує комплексних управлінських рішень, спрямованих на створення безбар'єрного середовища та формування стратегічного курсу розвитку України на основі ціннісної інклюзивної парадигми, що ґрунтується на принципах демократії, європейських цінностей, справедливості, свободи, рівних прав і можливостей, зокрема у доступі до освіти та медицини [85, с. 95]

У свою чергу, В. Кльоба виділяє кілька ключових напрямів інклюзивного розвитку саме в ІТ-індустрії, які спрямовані на забезпечення рівного доступу до технологічних можливостей та підтримки інноваційних рішень:

1) підтримка інклюзивного розвитку ІТ-технологій і продуктів на рівні держави та міжнародних інституцій, що має глобальне значення, оскільки дозволяє спрямовувати значні фінансові ресурси на інноваційні проекти з інклюзивною складовою. Така підтримка реалізується через грантові програми, які дають змогу розробникам з різних країн, що працюють над створенням чи вдосконаленням технологічного обладнання та програмного забезпечення, отримувати додаткове фінансування для впровадження новітніх продуктів;

2) дотаційна підтримка суб'єктів господарювання, що займаються проблемами інклюзивного розвитку ІТ-індустрії, яка може включати державні дотації, податкові пільги або податкові канікули, стимулюючи бізнес до розробки інклюзивних рішень;

3) матеріальна підтримка громадян з особливими потребами у придбанні комп'ютерної техніки та спеціалізованого програмного забезпечення, що може здійснюватися як за рахунок державних програм через органи соціального захисту, так і через благодійні організації та фонди;

4) сприяння створенню інклюзивної соціальної ІТ-інфраструктури передбачає розвиток дистанційної освіти через інтернет, забезпечення віддалених робочих місць для людей з обмеженими можливостями та доступність фінансових, логістичних і медичних послуг через відповідне програмне забезпечення та мобільні застосунки, що створює комплексне середовище для соціальної інтеграції та рівних можливостей у сфері ІТ [86, с. 27].

Узагальнюючи вказані підходи, Н. Статівка наголошує, що інклюзивний стратегічний наратив у публічному управлінні має формуватися на основі тісної взаємодії трьох ключових вимірів, які забезпечують

максимальне врахування потреб і прав різних соціальних груп, включно з людьми з інвалідністю, представниками національних меншин, маломобільними категоріями, літніми громадянами, молоддю та іншими вразливими спільнотами:

1) змістовий вимір передбачає відображення різноманітного життєвого досвіду та інтересів усіх категорій населення, акцент на демократичних цінностях, громадянській ідентичності, соціальній солідарності, взаємодопомозі та повазі до різноманіття, а також чітке окреслення існуючих соціальних викликів і загроз із пропозицією реалістичної, надихаючої та інклюзивної візії майбутнього, яка опирається на спільні ресурси та зусилля всіх суб'єктів;

2) процедурний вимір включає активне залучення представників усіх соціальних груп до формування наративу через громадські консультації, фокус-групи, онлайн-форуми та інші інтерактивні платформи, забезпечує постійний моніторинг настроїв різних спільнот та адаптацію комунікаційних підходів із використанням доступних каналів і адаптованого контенту, який враховує мовні, сенсорні та когнітивні потреби цільових аудиторій;

3) інституційний вимір передбачає чіткий розподіл повноважень між органами влади щодо розробки та реалізації інклюзивного стратегічного наративу, узгодження підходів на центральному та місцевому рівнях, забезпечення підготовки комунікаційних фахівців із навичками роботи з різними соціальними групами, а також гарантування прозорості, підзвітності та громадського контролю за виконанням комунікаційних кампаній, що створює умови для побудови справді інклюзивного, відкритого та соціально орієнтованого управління, де враховані права та потреби кожного громадянина [87, с. 293].

Важливого значення набуває удосконалення діяльності правоохоронних органів у забезпеченні політики безбар'єрності, оскільки ефективна реалізація таких заходів є ключовою умовою створення інклюзивного та доступного середовища для всіх категорій громадян.

Аналіз міжнародних договорів і документів, що регламентують діяльність правоохоронних органів у різних державах, свідчить про ключову роль поліції у формуванні інклюзивного середовища для всіх категорій населення. Досвід таких країн, як Польща, Велика Британія та Австралійська Співдружність, демонструє, що спеціальна підготовка поліцейських значно підвищує ефективність їхньої взаємодії з особами з обмеженими можливостями. Для української поліції, особливо для підрозділів, що займаються превентивною діяльністю, доцільним є включення таких тренінгів у програми початкової підготовки, підвищення кваліфікації та службової підготовки, що дозволить працівникам здобути необхідні знання та практичні навички для взаємодії з людьми з обмеженими можливостями з урахуванням їхніх особливостей. Отримані фахові знання допомагають формувати у поліцейських правильне уявлення про осіб з обмеженими можливостями, що сприяє подоланню стереотипів та упереджень, наявних у суспільстві. Залучення до навчального процесу представників цієї категорії населення безпосередньо сприяє формуванню поваги, розуміння різноманіття та цінності кожної людини, її прав і свобод, що створює передумови для ефективного і гуманного виконання службових обов'язків поліцією.

Досліджуючи розвиток комунікації у політиці безбар'єрності, І. Снісаренко стверджує, що ефективна взаємодія поліції з громадянами, які мають різні порушення здоров'я, вимагає не лише загальних комунікативних навичок, а й спеціальної підготовки, що враховує особливості кожної категорії. Поліцейські мають знати основи жестової мови або мати доступ до перекладача, використовувати письмові повідомлення, планшети чи спеціальні комунікаційні додатки для осіб із порушеннями слуху, а також застосовувати тактильні засоби та адаптовані пристрої для людей із вадами зору, щоб забезпечити повноцінний доступ до інформації. Робота з такими громадянами потребує розуміння специфічних особливостей кожного порушення та відповідних моделей поведінки, адже їх незнання може призвести до неправильного трактування дій людини і, як наслідок, до

помилкових, а іноді й небезпечних рішень з боку правоохоронців. Брак спеціалізованого навчання створює ризик ситуацій, коли незвичні реакції або поведінкові особливості – наприклад, відсутність зорового контакту чи мимовільні рухи у людей з аутизмом – сприймаються як підозрілі чи загрозливі. Тому поліцейські мають володіти системними знаннями про характерні прояви різних станів, щоб реагувати професійно, коректно й безпечно. Це підкреслює необхідність ретельної, послідовної та якісної підготовки, яка дозволяє правоохоронцям ефективно й людяно працювати з особливими категоріями громадян [88, с. 105].

На думку К. Шаповалової, створення безбар'єрного середовища у поліції є важливим напрямом реформування правоохоронної системи та забезпечення рівного доступу всіх громадян до безпеки, правосуддя та адміністративних послуг. Подальший розвиток цієї сфери потребує підвищення фінансування, внесення законодавчих змін, впровадження сучасних цифрових технологій та активної взаємодії з міжнародними партнерами. Управління дотримання прав людини (УДПЛ) відіграє ключову роль у формуванні безбар'єрного простору в Україні, зокрема шляхом реалізації низки заходів. До них належить адаптація матеріально-технічної бази Національної поліції України (НПУ) до потреб людей з обмеженими можливостями та інших вразливих груп, що включає встановлення спеціальних підйомників, пандусів, поручнів, сигнальних ліній, тактильних плит та інформаційних табличок, що полегшує доступ до приміщень і створює комфортні умови роботи для працівників з обмеженими можливостями [89, с. 312].

УДПЛ також забезпечує доступність інформації та комунікації через сучасні технології, такі як електронні сервіси, мобільні додатки, відеозв'язок, субтитрування та сурдопереклад, що підвищує якість надання послуг і рівень інформованості громадян про права та обов'язки, пов'язані з діяльністю НПУ. Крім того, управління організовує підвищення кваліфікації працівників поліції через тренінги, семінари, вебінари та круглі столи, формуючи

толерантне та недискримінаційне ставлення до людей з різними можливостями та розвиваючи професійні компетенції у сфері прав людини. Значну роль відіграє також співпраця з громадськими організаціями та міжнародними партнерами, зокрема організаціями людей з інвалідністю, правозахисними структурами, ООН, ОБСЄ, Радою Європи та ЄС, що передбачає обмін досвідом, консультації, моніторинг, експертизу, технічну допомогу та реалізацію спільних проєктів для впровадження міжнародних стандартів та кращих практик.

А. Берендєєва наголошує, що участь Національної поліції у просвітницькій діяльності є важливою і в контексті політики безбар'єрності, оскільки саме поліція часто першою взаємодіє з громадянами, включно з людьми, які мають різні форми інвалідності чи особливі потреби, тому ця діяльність має бути системною та охоплювати всі заклади освіти, формуючи в учнів розуміння інклюзії, доступності та недискримінації; для цього необхідно створити єдину навчальну програму з оновлюваними матеріалами щодо правил комунікації та алгоритмів взаємодії з особами з порушеннями слуху, зору, мовлення чи інтелектуального розвитку, а також забезпечити регулярне навчання поліцейських, залучення профільних громадських організацій і міжнародних партнерів, розробити дієвий механізм зворотного зв'язку від шкіл та учасників освітнього процесу й налагодити координацію між усіма підрозділами поліції для уникнення дублювання тем і створення цілісної системи просвітницьких заходів, спрямованих на формування безбар'єрного суспільства [90, с. 681].

Т. Ломакіна підкреслює, що ефективна комунікація поліцейських із людьми з інвалідністю потребує не лише загальних навичок підтримки, а й урахування специфіки різних видів порушень, що визначають спосіб взаємодії та рівень доступності інформації. У спілкуванні з людьми з порушенням зору поліцейський повинен чітко представитися, звертатися на ім'я й давати зрозумілі інструкції, пам'ятаючи, що така особа не бачить ситуації навколо і може потребувати додаткового словесного опису. У

випадку порушень слуху або мовлення важливо говорити у звичній манері, повільно й розбірливо, не закриваючи обличчя, зменшувати фоновий шум і переконуватися, що співрозмовник розуміє, що звернення адресоване саме йому. Під час взаємодії з людьми, які користуються кріслом колісним або іншими засобами пересування, необхідно спілкуватися на рівні очей й уникати будь-яких дотиків до технічних засобів без дозволу, адже вони є продовженням тіла людини. У спілкуванні з особами з інтелектуальними або психічними порушеннями варто усувати джерела сенсорного перевантаження, частіше звертатися на ім'я, за потреби уточнювати наявність документів чи носіїв із необхідними контактами, використовувати прості й короткі фрази, давати більше часу на відповідь, уникати професійної термінології та мінімізувати присутність сторонніх людей, оскільки натовп або шум можуть значно ускладнити комунікацію й створювати додаткову тривогу [91, с. 12-14].

У контексті безбар'єрності, як зазначає Д. Лященко, питання гендерної рівності набуває особливої ваги, оскільки воно стосується не лише політичної чи громадської сфер, а й безпосередньо впливає на організацію та якість правоохоронної діяльності. Гендерні аспекти стають невід'ємною складовою реформування поліції в Україні, адже сучасні правоохоронні органи мають діяти відповідно до принципів рівності, поваги до гідності кожної людини та недискримінації. Поліція як інституція державної влади зобов'язана забезпечувати однакове ставлення до жінок і чоловіків, враховувати потреби різних соціальних груп, включно з представниками ЛГБТ-спільноти, а також ефективно реагувати на випадки гендерно зумовленого насильства. Такий підхід сприяє формуванню безпечного, інклюзивного й справедливого середовища, у якому права кожної особи визнаються та захищаються на практиці, що є важливою складовою побудови безбар'єрного суспільства загалом [92, с. 122].

Досягнення гендерної рівності в поліції потребує системного та послідовного підходу, що передбачає впровадження регулярних тренінгів і

навчальних програм, спрямованих на формування у працівників усвідомлення принципів рівності, недискримінації та поваги до прав людини. Важливо забезпечити рівні можливості для жінок та представників ЛГБТ-спільноти на всіх етапах служби – від відбору і рекрутингу до проходження служби та кар'єрного просування, що сприятиме реальному усуненню бар'єрів і стереотипів у внутрішньоорганізаційному середовищі. Не менш значущим є створення дієвих процедур та механізмів захисту прав жінок, включно з недопущенням дискримінації та реагуванням на порушення, що зміцнює довіру до правоохоронних органів і підвищує їхню спроможність забезпечувати безпеку без упереджень. Ефективна взаємодія поліції з громадськістю та громадськими організаціями, які працюють у сфері захисту прав жінок, дозволяє оперативніше реагувати на проблеми, отримувати експертні рекомендації та впроваджувати кращі практики. Проведення досліджень і постійного моніторингу стану гендерної рівності в органах внутрішніх справ є необхідною умовою для виявлення наявних бар'єрів, оцінювання результативності вжитих заходів і планування подальших кроків у напрямі побудови інклюзивної та справедливої правоохоронної системи [93, с. 117].

У цьому напрямі важливим є встановлення спеціальних правових інструментів, що передбачають розроблення та впровадження нормативних актів, які чітко визначають поняття «гендер» і «гендерна ідентичність», а також регламентують механізми запобігання дискримінації й сексуальних домагань, створюючи зрозумілу та дієву правову основу для захисту прав людини в правоохоронній системі. Не менш значущим є забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків у службовій діяльності, що включає рівноправну участь у процесах прийняття рішень, створення умов для професійного зростання, запобігання будь-яким проявам дискримінації та гарантування безпечного робочого середовища. Систематичний контроль і моніторинг відіграють ключову роль у дотриманні цих стандартів, адже впровадження ефективних механізмів внутрішнього та зовнішнього

контролю дозволяє своєчасно виявляти порушення, реагувати на них і забезпечувати усунення недоліків, формуючи культуру прозорості, відповідальності та поваги до прав людини в поліції [94, с. 85].

На підставі проаналізованих теоретичних підходів щодо вдосконалення реалізації державної політики безбар'єрності Національною поліцією України, нами сформульовано наступні пропозиції:

- у частині нормативно-правового забезпечення доцільно внести зміни до Закону України «Про Національну поліцію», зокрема доповнити статтю 5 положення щодо обов'язку забезпечення доступності службових приміщень та послуг для осіб з інвалідністю, а також встановити обов'язок формувати щорічні плани з адаптації поліцейських відділків до принципів безбар'єрності;

- щодо матеріально-технічного забезпечення слід передбачити облаштування пандусів, поручнів, тактильних покриттів у приймальних відділеннях, встановлення спеціально обладнаних санітарних кімнат та місць очікування для людей з обмеженими можливостями, а також забезпечення доступу до транспортних засобів поліції для перевезення осіб з інвалідністю;

- у сфері цифрового удосконалення доцільно модернізувати вебпортали та мобільні додатки поліції, забезпечивши їхню доступність відповідно до стандартів WCAG 2.1, створити інтерактивні сервіси для подачі звернень та запитів від осіб з інвалідністю, а також запровадити функції онлайн-консультацій із фахівцями з інклюзії;

- щодо підготовки персоналу пропонується запровадити регулярні тренінги для поліцейських, присвячені правам осіб з інвалідністю, методам адаптованої комунікації, застосуванню жестової мови та супроводу людей з порушеннями зору та слуху, а також симуляційні заняття з практичної взаємодії з різними категоріями громадян у безбар'єрному середовищі. Крім того, слід організувати курси з психологічної підтримки та міжособистісної комунікації, які дозволять поліцейським ефективно реагувати на конфліктні

та стресові ситуації за участю людей з інвалідністю, підвищуючи таким чином загальну культуру інклюзії у діяльності Національної поліції.

Аналіз напрямів удосконалення реалізації державної політики безбар'єрності Національною поліцією України дозволяє зробити висновок, що ефективне впровадження таких заходів потребує комплексного підходу, який включає модернізацію матеріально-технічної бази, впровадження сучасних цифрових технологій та доступних каналів комунікації, систематичне підвищення кваліфікації поліцейських у сфері взаємодії з різними категоріями населення, розробку правових і організаційних механізмів забезпечення рівних прав та доступу до послуг, а також активну співпрацю з громадськими організаціями й міжнародними партнерами.

Висновки до розділу 3

1. У міжнародній практиці створення безбар'єрного середовища спирається на комплексну інтеграцію доступності в усі сфери життя, включно з роботою правоохоронних органів. У багатьох країнах поліція активно застосовує стандарти інклюзивного обслуговування, впроваджує спеціалізовані програми навчання для ефективної взаємодії з особами з інвалідністю, забезпечує адаптовані приміщення, доступні комунікації та технології підтримки. Значну роль відіграє партнерство з громадськими організаціями та службами соціального захисту.

2. Адаптація міжнародних підходів до українських умов може суттєво посилити інституційну спроможність Національної поліції у сфері безбар'єрності. Для України важливим є впровадження комплексних програм навчання особового складу, орієнтованих на особливості комунікації та взаємодії з громадянами, які потребують додаткової підтримки. Інтеграція принципів універсального дизайну у поліцейську інфраструктуру, цифрові сервіси та процеси надання послуг сприятиме формуванню відкритої та доступної правоохоронної системи.

3. Подальше вдосконалення реалізації політики безбар'єрності Національною поліцією потребує формування цілісної системи, у центрі якої стоїть людина та її потреби. Важливим є розширення освітніх програм, удосконалення внутрішніх стандартів інклюзивного обслуговування та розвиток технічних можливостей підрозділів. Перспективним напрямом є створення ефективної комунікаційної моделі між поліцією, соціальними службами, освітніми установами та громадським сектором, що дозволить швидко реагувати на перешкоди в доступності й забезпечувати комплексну підтримку громадян. Поглиблення цифрової доступності, оновлення інфраструктури та послідовне впровадження принципів універсального дизайну сприятимуть зміцненню довіри суспільства та побудові інклюзивного, безпечного простору.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі розкрито як теоретичні, так і практичні особливості реалізації Національною поліцією України державної політики із створення безбар'єрного простору.

В дослідженні узагальнено поняття та значення державної політики із створення безбар'єрного простору та розкрито її вплив у сфері діяльності Національної поліції України. Таким чином, головними результатами кваліфікаційної роботи є такі:

1. Аналіз сучасного стану наукових досліджень проблем створення безбар'єрного простору як складової державної політики України показав, що дана тема активно розвивається в науковому середовищі, проте потребує системного підходу та інтеграції досліджень різних галузей, таких як соціологія, урбаністика, право та державне управління. У наукових працях проаналізовано різні моделі інклюзивного середовища, визначено ключові складові безбар'єрності, а також акцентовано на необхідності комплексного підходу до планування та реалізації безбар'єрного простору на державному та місцевому рівнях. Досліджено проблеми недостатньої координації між науковими установами та практичними суб'єктами політики, що ускладнює впровадження напрацьованих рекомендацій у реальну практику. Рекомендовано активізувати міждисциплінарні дослідження та створити науково-методичні платформи для обміну досвідом і напрацювання ефективних рішень.

2. Визначені законодавчі та стратегічні засади формування політики безбар'єрності в Україні, що закріплені у Конституції, Законах України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю», «Про освіту», «Про доступ до публічної інформації», а також у Національній стратегії сприяння безбар'єрності та інклюзії. Проаналізовано нормативно-правові акти та урядові документи, які визначають цілі, принципи та механізми реалізації державної політики безбар'єрності, а також інструменти контролю та оцінки

ефективності їх виконання. Досліджено міжнародні стандарти та кращі практики ЄС, які рекомендовано адаптувати до українських реалій. Запропоновано вдосконалити правове регулювання шляхом деталізації відповідальності органів влади та посилення механізмів моніторингу впровадження політики безбар'єрності.

3. Описані та систематизовані суб'єкти реалізації державної політики безбар'єрності, основними з яких є органи державної влади, органи місцевого самоврядування, Національна поліція, громадські організації та міжнародні партнери. Досліджено роль кожного з суб'єктів у забезпеченні доступності та створенні інклюзивного середовища, акцентовано на необхідності координації між ними та взаємодії для ефективної реалізації державної політики. Розглянуто проблеми недостатнього ресурсного забезпечення та потребу у підвищенні компетенцій працівників на всіх рівнях управління. Рекомендовано розробити механізми інтеграції дій суб'єктів політики та створити ефективну систему обміну інформацією та кращими практиками.

4. Описані повноваження та функції Національної поліції у реалізації політики безбар'єрності, що включають забезпечення громадської безпеки, контроль за дотриманням норм доступності, реагування на порушення прав осіб з інвалідністю та сприяння створенню безбар'єрного середовища у громадських місцях. Проаналізовано законодавчу базу, що регламентує діяльність поліції у цій сфері, та виділено ключові напрями роботи, серед яких профілактика, інформаційно-просвітницька діяльність та координація з іншими суб'єктами. Рекомендовано вдосконалити систему підготовки поліцейських з питань інклюзії та безбар'єрності, а також запровадити регулярний моніторинг ефективності реалізації цих функцій

5. Проаналізовані механізми взаємодії Національної поліції України з органами влади, громадськими організаціями та міжнародними партнерами у формуванні безбар'єрного простору, практику міжвідомчих комунікацій, співпраці з НУО та участі у міжнародних проектах, спрямованих на впровадження інклюзивних стандартів. Досліджено інструменти спільного

планування та моніторингу, які дозволяють підвищити ефективність дій у сфері безбар'єрності. Рекомендовано активізувати партнерські ініціативи, забезпечити регулярний обмін досвідом та інтегрувати міжнародні стандарти в локальні програми.

6. Вивчені кращі практики формування безбар'єрного простору та роль поліції у їх реалізації, які спостерігаються як у міжнародному, так і у національному контексті. Досліджено досвід країн ЄС у створенні інклюзивних громадських, освітніх та цифрових просторів, а також заходи Національної поліції України, спрямовані на забезпечення доступності, безпеки та комунікації з громадянами. Розглянуто успішні проекти, які демонструють ефективність комплексного підходу, участі громадськості та міжвідомчої взаємодії. Рекомендовано запроваджувати подібні практики у всіх регіонах України та створювати навчальні програми для поліцейських з урахуванням міжнародного досвіду.

7. Виокремлені та охарактеризовані напрями удосконалення реалізації державної політики безбар'єрності Національною поліцією України, серед яких виділяються посилення законодавчої та організаційної бази, підвищення кваліфікації персоналу, розвиток міжвідомчої та міжнародної співпраці, а також активізація участі громадськості у плануванні та контролі за реалізацією політики. Проаналізовано необхідність впровадження сучасних цифрових інструментів для моніторингу доступності та оцінки ефективності дій поліції. Рекомендовано розробити чіткі методичні рекомендації та стандарти роботи з безбар'єрності, створити систему оцінки результативності та стимулювати застосування кращих міжнародних практик у щоденній діяльності органів поліції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лещук Г. В. Концепт безбар'єрності в теорії та практиці інклюзії // Інклюзія в дії: стратегії впровадження в Україні та світі: колективна монографія. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2022. С. 8-28. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/25418>
2. Бабич О.В. Забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні. *Державне будівництво*. 2024. № 2 (36). С. 620–634. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-42>
3. Кочубей Т. Загальні засади створення безбар'єрного середовища для людей з інвалідністю. *Social Work and Education*. 2021. № 2. С. 204-214. DOI: 10.25128/2520- 6230.21.2.6.
4. Слободян Л. Я. Концепт «безбар'єрність» як об'єкт дослідження. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2024. №11. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-11-02-05>
5. Лопушинський І.П., Слободян Л.Я. Безбар'єрність як державна ідеологія й політика забезпечення рівних прав і можливостей громадян. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. 2023. № 2. С. 36-46. DOI 10.52363/2414-5866-2023-2-4
6. Романчишин В.Г. Безбар'єрність та інклюзивність українських театрів: соціокультурний аспект. *Науковий вісник Київського національного університету театру кіно і телебачення імені І К Карпенка-Карого*. 2025. С. 25-29. DOI: 10.34026/1997-4264.36.2025.332752
7. Шашенко О.М., Скобенко О.В., Кулівар В.В. Безбар'єрний простір великих міст. *Вісник ХНАДУ*. 2024. № 106. С. 97-101. DOI: 10.30977/BUL.2219-5548.2024.106.0.97
8. Слободян Л.Я. Державна політика створення безбар'єрного середовища в Україні напроми та реалії. *Вісник ХНТУ*. 2024. № 2. С. 326-331. DOI <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2024.2.48>

9. Литвиненко Т.П., Павленко Т.О., Єншуєва Т.В. Основні принципи універсального дизайну та безбар'єрності при проектуванні громадських просторів у сучасних умовах. *Просторовий розвиток*. 2024. № 8. С. 148-156. URL: <http://spd.knuba.edu.ua/article/view/315265/306783>

10. Марусей Т.В. Безбар'єрність в туризмі та гостинності в умовах сьогодення: регіональний аспект. *Агросвіт*. 2025. № 8. С. 147-153. DOI: 10.32702/2306-6792.2025.8.147

11. Сазонець І.Л., Седлецька О.В., Лучанська Ю.Г. Стандарти створення безбар'єрного простору в ресторонах України на основі інклюзивних підходів. *Агросвіт*. 2025. № 7. С. 72-77. DOI: 10.32702/2306-6792.2025.7.72

12. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР / База даних «Законодавство України». URL: <https://salo.li/46A2570>

13. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>

14. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV. / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>

15. Про архітектурну діяльність: Закон України від 20.05.1999 р. № 687-XIV / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/687-14>

16. Савінова Н.В., Чуйко О.А. Основні етапи розбудови безбар'єрного освітнього середовища в Україні. *Інноваційна педагогіка*. 2024. № 70. С. 63-67. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2024/70/part_1/14.pdf

17. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

18. Про професійну освіту: Закон України від 21.08.2025 № 4574-IX/
База даних «Законодавство України». URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-20#Text>

19. Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні: Указ
Президента України від 03 грудня 2020 року № 533/2020. URL:
<https://www.president.gov.ua/documents/5332020-35809>.

20. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного
простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету
Міністрів України від 14 квітня 2021 року № 366-р. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>.

21. Про затвердження Порядку проведення моніторингу та оцінки
ступеня безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг для осіб з
інвалідністю: постанова Кабінету Міністрів України від 26.05.2021 р. № 537.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2021-%D0%BF#top>

22. Про схвалення рекомендацій щодо викладення інформації
суб'єктами владних повноважень у форматах, що забезпечують доступність її
сприйняття: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.11.2023 р. №
1046-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1046-2023-%D1%80#Text>

23. Про затвердження Примірного регламенту центру надання
адміністративних послуг: постанова Кабінету Міністрів України від
01.08.2013 р. № 588. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2013-%D0%BF#Text>

24. Про затвердження вимог до дизайну та порядку погодження
проектів дизайну офіційних вебсайтів (вебпорталів) органів виконавчої влади
та офіційних вебресурсів, що пов'язані з діяльністю органів виконавчої
влади, та Єдиного вебпорталу Кабінету Міністрів України: наказ
Міністерства цифрової трансформації України від 23.06.2022 р. № 57. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0785-22#Text>

25. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних
службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: Наказ

Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 р. № 158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16#Text>

26. Методичні рекомендації з питань формування безбар'єрності на робочому місці в державних органах: Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 31.03.2023 р. № 51-23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0051859-23#Text>

27. Кувіла О.І. Адміністративно-правове забезпечення доступу осіб з інвалідністю до правосуддя: дис. ... д-ра філософ.: 081. Дніпро, 2024. 209 с.

28. Методичні рекомендації щодо доступності публічних послуг з урахуванням потреб маломобільних груп населення, у тому числі осіб з різним рівнем комунікаційних можливостей. Міністерство внутрішніх справ. 2023. 25 с. URL: <https://mvs.gov.ua/upload/1/7/3/6/4/8/metodicni-rekomendaciyi-mvs-2.pdf>

29. Про організацію виконання в Національній поліції України плану заходів на 2025–2026 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Наказ Національної поліції України від 16 липня 2025 року № 816. URL: <https://npu.gov.ua/static-objects/npu/sites/1/uploaded-files/nakaz-npu-vid-16072025-no-816.pdf>

30. ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення» від 30.11.2018 р. URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3192362160978134152?doc_type=2

31. ДБН В.1.2-9:2021 «Основні вимоги до будівель і споруд. Безпека і доступність під час експлуатації» від 30.06.2021 р. № 668. URL: https://dreamdim.ua/wp-content/uploads/2022/08/DBN-V_1_2_9-2021.pdf

32. ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту» із Зміною № 1 від 10.08.2023 р. № 702. URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3225773063500990463?doc_type=2

33. ДСТУ-Н Б В.2.2.-31:2011 «Настанова з облаштування будинків і споруд цивільного призначення елементами доступності для осіб з вадами зору та слуху» від 30.12.2011 р. URL: <https://dnaop.com/get/67328/>

34. ДСТУ ISO 17049:2017 «Доступне проектування. Застосування шрифту Брайля на інформаційних вказівниках, обладнанні та приладах» від 31.05.2017 р. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=71457

35. ДСТУ EN 301 549:2022 «Інформаційні технології. Вимоги щодо доступності продуктів та послуг ІКТ» від 05.05.2022 р. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=97742

36. ДСТУ EN 81-40:2016 «Норми безпеки щодо конструкції та експлуатації ліфтів. Спеціальні ліфти для перевезення осіб та вантажів. Частина 40. Сходові підйомачі та похилі підйомальні платформи для осіб з обмеженою рухливістю (EN81-40:2008, IDT)» від 27.12.2016 р. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=71520

37. Про ратифікацію Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї: Закон України від 16.12.2009 № 1767-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17#Text>

38. Загальна Декларація прав Людини: Міжнародний документ від 10.12.1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

39. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: Міжнародний документ від 16.12.1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

40. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права: Міжнародний документ від 16.12.1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_042

41. Наливайко Л.Р., Марценюк Л.В. «Безбар'єрна Україна»: проблеми та перспективи. *Нове українське право*. 2023. № 4. С. 82-93. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/516/467>

42. Махначова Н.М., Бондар В.О. Суб'єкти публічного управління: понятійно-категоріальний аналіз. *Право та державне управління*. 2022. № 2. С. 162-168. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2022/22.pdf

43. Публічне управління: термінол. слов. / Уклад.: В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петроє та ін. Київ: НАДУ, 2018. 224 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/44779>

44. Іванов В.Є. Інституційна складова суб'єктів публічного управління. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2023. № 1. С. 1-5. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.1/01>

45. Гбур З.В., Галушкіна Л.В., Акімов О.О. Кабінет Міністрів України: функції, відповідальність та повноваження. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 5. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/5_2022/5.pdf

46. Пріоритети та виклики політики безбар'єрності: аналітичні матеріали до розробки Плану заходів на 2025-2026 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні. Київ: НІСД, 2024. 136 с. URL: <https://salol.i/3ae4651>

47. Віктор Ляшко: Безбар'єрність є важливим елементом всіх реабілітаційних просторів / Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я. URL: <https://salol.i/01BA347>

48. Пономаренко А.В., Мацько В.А. Правове забезпечення доступності для маломобільних груп населення публічних послуг МВС України та органів його системи. *Наука і правоохорона*. 2024. № 2 (64). С. 52-64. URL: <https://salol.i/72554BD>

49. Маслова Я.І. Суб'єкти публічного адміністрування: муніципальний рівень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 337-339. URL: http://lsey.org.ua/2_2023/78.pdf

50. Мороз В.О. Повноваження органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану: законодавче регулювання та проблеми реалізації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 396-398. URL: http://www.lsey.org.ua/4_2023/97.pdf

51. В Україні збільшилася кількість осіб з інвалідністю: понад 3 мільйони осіб / Міністерство соціальної політики України. 2024. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/23795.html>

52. Аміністративна діяльність органів поліції України: Академічний курс : підручник / За заг. ред.. П.А.Трачука. Ужгород: ТОВ «РІК-У». 2024. 316 с. URL: <https://salolii/797e8f8>

53. Братель С. Г. Національна поліція як суб'єкт забезпечення національної безпеки. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 1. С. 267-270. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2023/1/46.pdf>

54. Терехов В.Ю. Правова природа сервісу в діяльності правоохоронних органів. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2022. № 4 (22). С. 108-117. URL: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-4\(22\)-108-117](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-4(22)-108-117)

55. Приходьков М.В. Національна поліція України як суб'єкт виконання правоохоронної функції. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2025. № 2 (14). С. 7-11. DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2025-2-14-2>

56. Вітик Ю.І. Забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції України: дис. канд. юрид наук: 081 – Право. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2022. 287 с. URL: <https://salolii/00C5705>

57. Корольова В.В. Функціональне призначення Національної поліції України. *Legal Bulletin*. 2024. № 1 (11). С. 123-127. URL: <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/view/448/391>

58. Улинець В.І. Функції поліції сучасної демократичної держави: сутність та класифікація. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. С. 40-44. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.5>

59. Про організацію виконання в Національній поліції України плану заходів на 2025-2026 роки з реалізації Національної стратегії із створення

безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Наказ Національної поліції України від 16.07.2025 № 816. URL: <https://salo.li/D99c8c7>

60. Коршенко, В. А., Пашнєв Д.В. Інформаційні технології створення безбар'єрного простору для громадян з вадами слуху в діяльності Національної поліції України. Застосування інформаційних технологій у підготовці та діяльності сил охорони правопорядку : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 15 берез. 2023 р.) / МВС України, Нац. акад. Нац. гвардії України, МОН України, Харків, 2023. С. 91-92. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/18466>

61. Звіт Національної поліції України щодо реалізації визначених заходів Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року від 06.11.2023. URL: <https://salo.li/a1eb728>

62. Сняtkова Т. Особливості надання психологічної допомоги та підтримки поліцейським –учасникам бойових дій. *Юридична психологія*. 2025. No1 (36). С. 98-108. URL: <https://salo.li/a6D665B>

63. Ярошак О.Я. Взаємодія національної поліції з правоохоронними підрозділами у ході забезпечення публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. № 81. С. 240-243. URL: <https://salo.li/4452233>

64. Фомічов К.С. Адміністративно-правове регулюванню взаємодії суб'єктів реалізації державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю з іншими державними інституціями. *Наукові записки*. 2023. С. 128-134. DOI: 10.36550/2522-9230-2023-14-128-134

65. Ромців О. І. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: діяльність в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. С. 62-64. URL: http://lsei.org.ua/8_2023/11.pdf

66. Кравченко І.С. Роль поліцейського омбудсмена у захисті прав і свобод людини. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 1. С. 81-33. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2019.1-20>

67. Кочеров М.В. Взаємодії МВС України та Національної поліції з питань реалізації реформ у сфері публічного порядку та безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 516-519. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2020/127.pdf

68. Аніна О.О. Особливості соціального захисту осіб з інвалідністю як особливої категорії суспільства в системі державного соціального захисту України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 685-689. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-4/170>

69. Забожчук О.В. Поняття та сутність взаємодії Національної поліції України з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. *Право та державне управління*. 2022. № 1. С. 98-103. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2022/14.pdf

70. Козін А. Сучасна взаємодія органів місцевого самоврядування та органів Національної поліції у сфері забезпечення громадської безпеки і порядку. *Юридичний вісник*. 2024. № 5. С. 50-55. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v5_2024/8.pdf

71. Кобко Є.В. Роль органів місцевого самоврядування в забезпеченні інклюзивного публічного управління. *Правова позиція*. 2023. № 2 (39). С. 85-88. URL: <http://legalposition.umsf.in.ua/archive/2023/2/17.pdf>

72. Бутузова Л.П., Ледньова О.О. Безпечне освітнє середовище у контексті задоволення потреб учня // The 9th International scientific and practical conference “Theoretical and practical aspects of the development of science and education” (March 05 – 08, 2024) Prague, Czech Republic. International Science Group. 2024. 349 p. P.240-248. URL: <https://salo.li/CB0BB34>

73. Чишко К.О., Зінченко Д.А. Взаємодія Служби освітньої безпеки Національної поліції та суспільних інституцій у забезпеченні безпечного

освітнього середовища / The 12th International scientific and practical conference “Current trends in scientific research development” (July 4-6, 2025) BoScience Publisher, Boston, USA. 2025. URL: <https://salo.li/7999d5D>

74. Бондар В.В. Співпраця Національної поліції України з громадянським суспільством на засадах партнерства в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. № 81. С. 63-68. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.2.10>

75. Шнурко Я.В. Форми взаємодії Національної поліції та засобів масової інформації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 538-540. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2021/141.pdf

76. Гребя І., Леврінц М. Міжнародний досвід реалізації інклюзивної освіти на прикладі країн Європи. *Витоки педагогічної майстерності*. 2022. Випуск 29. С. 81-86. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1777156>

77. Чередніченко С. В. , Огієнко М.О. Сучасні підходи до інклюзивної освіти в Україні та за кордоном. *Олімпійський та паралімпійський спорт*. 2024. випуск 2. С. 80-84. URL: <https://salo.li/899E799>

78. Лалак Н. «Інклюзивна освіта: досвід словацької республіки: Міжнародний освітній простір: розвиток в умовах соціокультурної трансформації». Монографія. 2025 124-134. URL: <https://edu-monograph.com/index.php/monograph/article/view/35>.

79. Продіус О.І., Гавриленко Я.В. Стратегічне управління персоналом підприємства у контексті інтеграції осіб з інвалідністю. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5084/5031>

80. Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України : аналіт. доп. / Зубченко С. О., Каплан Ю. Б., Тищенко Ю. А. Київ : НІСД, 2020. 24 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-01/dopovid.pdf>

81. Токарева У.Д. Міжнародний досвід публічного управління у сфері суспільної та громадської безбар'єрності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 11. С. 135-139. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/11_2021/24.pdf

82. Давиденко Г. Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2023. 240 с. URL: <https://salolli/7d78f1f>

83. Філіпська Н. О. Поліція та інклюзивне суспільство: закордонний досвід / Н. О. Філіпська / Шлях успіху і перспективи розвитку : *матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 листоп. 2020 р.)* / Харків: ХНУВС, 2020. С. 507-510. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11956>

84. Завітренко Д.Ж., Снісаренко І.Є. Взаємодія поліцейських з людьми з особливими потребами: зарубіжний досвід. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 1(86). С. 102-108. URL: <https://ljd.dnuvs.ukr.education/index.php/ljd/article/view/43/38>

85. Назарян А. Сучасний етап формування інклюзивного суспільства та побудови безбар'єрного простору в Україні. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2025. № 11. С. 90-99. URL: <https://pa.journal.in.ua/index.php/pa/article/view/202/191>

86. Кльоба В.Л. Теоретичні засади інклюзивного розвитку ІТ-індустрії в світі та Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 20. С. 203-209. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/download/4795/4837/10972>

87. Статівка Н.В. Роль інклюзивних комунікацій та стратегічного наративу в публічному управлінні в умовах воєнного стану і умовах надзвичайних ситуацій. *Державне будівництво*. 2024. № 2 (36). С. 287-306. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-20>

88. Снісаренко І.Є., Завітренко Д.Ж. Шляхи взаємодії поліції з людьми з особливими потребами. *Правовий часопис Донбасу*. 2025. № 1(90). С. 103-108. URL: <https://ljd.dnuvs.ukr.education/index.php/ljd/article/view/321/298>

89. Шаповалова К.І. Роль управління дотримання прав людини у формуванні безбар'єрного середовища в системі Національної поліції України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. № 03 (2). С. 305-313. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/334212/323143>

90. Берендєєва А.І. Профілактична діяльність Національної поліції України в закладах загальної освіти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 679-682. URL: http://lsej.org.ua/2_2024/170.pdf

91. Комунікація поліцейських та людей з інвалідністю: рекомендації та практики ефективної взаємодії / Т. Ломакіна, О. Голуб, Р. Горяченко, О. Пащенко. 2024. 28 с. URL: <https://salo.li/6e8B90B>

92. Лященко Д., Загоруй Л. Гендерні аспекти в роботі поліцейських. Діяльність Національної поліції України та інших інституцій у сфері забезпечення гендерної рівності: *збірник матеріалів Всеукраїнського науково-практичного круглого столу (м. Івано-Франківськ, 31 травня 2023 року)*. к. Івано-Франківськ: Луганський ННІ імені Е.О. Дідоренка ДонДУВС, 2023. С. 122-125. URL: <https://salo.li/677fCD6>

93. Галіцина Н. В. Механізм забезпечення гендерної рівності в органах Національної поліції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 5. С. 113-120. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-5/25>.

94. Шаповалова К.І. Правове регулювання діяльності управління дотримання прав людини у сфері гендерної рівності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. № 88. С. 78-86. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/05/14-2.pdf>

ДОДАТКИ

Види бар'єрів у створенні безбар'єрного простору

Назва виду бар'єру	Зміст поняття для безбар'єрного простору
Інституційні бар'єри	Наявність недосконалих або дискримінаційних норм у законодавстві, недостатня реалізація державної політики безбар'єрності, відсутність дієвих механізмів міжвідомчої взаємодії у сфері соціальної інтеграції.
Інфраструктурні бар'єри	Недостатня фізична доступність міського середовища, транспорту, будівель, публічних просторів і сервісів для всіх категорій населення, зокрема осіб з обмеженими можливостями
Бар'єри толерантності	Відсутність культури прийняття, низький рівень соціальної емпатії та розуміння різноманітності, дискримінаційні установки, що перешкоджають інклюзивній взаємодії в суспільстві
Індивідуальні бар'єри	Психологічні та ментальні обмеження, зумовлені негативним досвідом взаємодії із суспільством, невіра у власні можливості, емоційна нестабільність, що заважає соціальній активності та самореалізації

Першочергові сфери, які потребують створення безбар'єрного середовища

Сфера	Обґрунтування пріоритетності	Приклади заходів для забезпечення безбар'єрності
Освіта	Забезпечення рівного доступу до навчання для дітей та молоді з особливими освітніми потребами, підтримка інклюзивної освіти	Адаптовані навчальні матеріали, пандуси, ліфти, спеціальні класи, електронні ресурси для дистанційного навчання
Охорона здоров'я	Гарантування права на доступ до медичних послуг для людей з інвалідністю, літніх громадян та маломобільних груп	Пандуси та підйомники, спеціалізоване медичне обладнання, інформаційні таблички шрифтом Брайля, телемедицина
Сфера	Обґрунтування пріоритетності	Приклади заходів для забезпечення безбар'єрності
Транспорт	Забезпечення мобільності та самостійного пересування всіх громадян у містах та між населеними пунктами	Адаптовані автобуси та вагони метро, доступні посадкові платформи, спеціальні маршрути та послуги таксі
Публічні послуги	Рівний доступ до державних і муніципальних послуг, комунікація з органами влади	Електронні сервіси, інформаційні стенди та термінали з доступним інтерфейсом, консультації для осіб з обмеженими можливостями
Державні та правоохоронні органи	Забезпечення доступності правової допомоги, захисту прав і свобод громадян, формування довіри до інституцій	Адаптовані приймальні, можливість звернення онлайн, доступні комунікаційні канали, навчання персоналу роботі з вразливими групами

Продовження таблиці 1.2

Соціальна інфраструктура	Підвищення якості життя громадян, інтеграція маломобільних груп у соціальне середовище	Доступні житлові будинки, парки, культурні заклади, спортивні об'єкти, універсальний дизайн громадських просторів
Культура та дозвілля	Забезпечення права на участь у культурному та громадському житті, розвиток інклюзивних практик	Адаптовані театри, музеї, кінотеатри; субтитри, переклад жестовою мовою, безбар'єрні маршрути для відвідувачів
Соціальна інфраструктура	Підвищення якості життя громадян, інтеграція маломобільних груп у соціальне середовище	Доступні житлові будинки, парки, культурні заклади, спортивні об'єкти, універсальний дизайн громадських просторів

**Ієрархія нормативно-правових актів у сфері правового
регулювання безбар'єрності**

Класифікаційний елемент	Назва нормативно-правових актів	Характеристика та приклади
1. Міжнародно-правовий рівень	Міжнародні акти, ратифіковані Україною, що визначають загальні стандарти захисту прав людини, зокрема прав осіб з інвалідністю	Загальна декларація прав людини (10.12.1948), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (16.12.1966), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (16.12.1966), Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю та Факультативний протокол до неї (16.12.2009). Ці акти мають найвищу юридичну силу після Конституції України і є основою для формування національного законодавства у сфері безбар'єрності
2. Конституційний рівень	Основний Закон держави, що гарантує рівність громадян і забороняє дискримінацію за ознакою інвалідності	Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР закріплює принцип верховенства права, рівності всіх перед законом, а також обов'язок держави забезпечувати права і свободи людини, включно з правом на безпечне, доступне і сприятливе середовище для життя та праці
3. Законодавчий рівень	Закони України, які конкретизують конституційні норми та визначають державну політику у сфері соціального захисту, інклюзії, архітектурної доступності, освіти тощо	Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (21.03.1991 № 875-XII), «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (06.10.2005 № 2961-IV), «Про архітектурну діяльність» (20.05.1999 № 687-XIV), «Про освіту» (05.09.2017 № 2145-

Продовження таблиці 1.3

Класифікаційний елемент	Назва нормативно-правових актів	Характеристика та приклади
		VIII). Ці акти формують нормативну базу реалізації політики безбар'єрності в усіх сферах суспільного життя
4. Акти Президента України	Нормативно-правові акти, що визначають стратегічні напрями розвитку державної політики у сфері безбар'єрності.	Указ Президента України «Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні» від 03.12.2020 № 533/2020, який започаткував реалізацію комплексної державної політики щодо усунення бар'єрів у всіх сферах суспільного життя
5. Акти Кабінету Міністрів України	Розпорядження та постанови уряду, спрямовані на реалізацію державної політики безбар'єрності та визначення механізмів її впровадження	Розпорядження КМУ «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» (14.04.2021 № 366-р); постанова КМУ «Про затвердження Порядку проведення моніторингу та оцінки ступеня безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг для осіб з інвалідністю» (26.05.2021 № 537) та ін.

Продовження таблиці 1.3.

Класифікаційний елемент	Назва нормативно-правових актів	Характеристика та приклади
6. Відомчий рівень (міністерства, центральні органи виконавчої влади)	Накази, інструкції та методичні рекомендації, які деталізують вимоги безбар'єрності у певних сферах державного управління та діяльності.	Наказ Міністерства цифрової трансформації України від 23.06.2022 № 57 «Про затвердження вимог до дизайну офіційних вебсайтів органів виконавчої влади»; наказ НАДС від 31.03.2023 № 51-23 «Методичні рекомендації з питань формування безбар'єрності на робочому місці»; наказ Національної поліції України від 16.07.2025 № 816 «Про організацію виконання плану заходів із реалізації Національної стратегії»
7. Державні стандарти	Державні будівельні норми (ДБН) та державні стандарти (ДСТУ), що встановлюють технічні вимоги щодо доступності середовища, споруд, транспорту та інформаційних систем	ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту»; ДСТУ-Н Б В.2.2-31:2011 «Настанова з облаштування будинків і споруд елементами доступності для осіб з вадами зору та слуху»; ДСТУ ISO 17049:2017 «Доступне проектування. Шрифт Брайля» та ін.

Загальні суб'єкти реалізації політики безбар'єрності в Україні

Рівень суб'єктів	Основні представники	Функції у реалізації політики безбар'єрності	Форми діяльності
Державний рівень	Верховна Рада, Президент України, Кабінет Міністрів, центральні органи виконавчої влади	Формування законодавчої та нормативно-правової бази, розробка державних програм, координація міжвідомчої політики у сфері безбар'єрності	Прийняття законів, урядових постанов, стратегічних планів і державних цільових програм
Регіональний рівень	Обласні та районні державні адміністрації, регіональні органи виконавчої влади	Реалізація державної політики безбар'єрності на регіональному рівні, координація дій місцевих структур, контроль за виконанням державних програм	Розробка регіональних програм, моніторинг доступності інфраструктури, взаємодія з громадами
Муніципальний (місцевий) рівень	Органи місцевого самоврядування, місцеві адміністрації, територіальні громади	Забезпечення доступності об'єктів і послуг у межах громад, реалізація ініціатив з розвитку безбар'єрного середовища	Планування розвитку територій, створення умов для інклюзії, участь у партнерських проектах
Громадський сектор і міжнародні партнери	Громадські організації, благодійні фонди, міжнародні інституції	Сприяння впровадженню безбар'єрних рішень, просвіта населення, моніторинг виконання державних ініціатив	Проведення досліджень, реалізація соціальних і освітніх проєктів

**Основні функції Національної поліції України у забезпеченні
реалізації політики безбар'єрності**

Функція Національної поліції	Напрями реалізації політики безбар'єрності	Основні заходи
Запобіжна	Превентивні для захисту вразливих груп населення	Моніторинг потенційних загроз для осіб з інвалідністю, профілактичні рейди, консультації громадян щодо безпечної поведінки
Охоронна	Захист прав і законних інтересів громадян	Забезпечення фізичної доступності поліцейських об'єктів, патрулювання територій, контроль дотримання прав осіб з інвалідністю
Протидія вчинення кримінальних правопорушень	Реагування на правопорушення щодо вразливих категорій	Виявлення та розслідування випадків дискримінації, насильства, зловживань щодо маломобільних груп
Сервісна	Надання доступних і зручних послуг громадянам	Адаптація об'єктів поліції, впровадження онлайнів-сервісів, консультації, допомога маломобільним групам, врахування потреб осіб з інвалідністю
Інформативна	Надання інформації та роз'яснення прав громадянам	Розробка доступних цифрових ресурсів, використання шрифту Брайля, субтитрів і сурдоперекладу, інформаційні кампанії «Україна без бар'єрів»

Продовження таблиці 2.1.

Функція Національної поліції	Напрями реалізації політики безбар'єрності	Основні заходи
Захист в умовах надзвичайних ситуацій	Безбар'єрність під час воєнного стану та НС	Створення доступних укриттів, забезпечення можливості виклику екстрених служб особами з інвалідністю, консультації під час надзвичайних ситуацій
Освітня	Підвищення кваліфікації поліцейських	Тренінги з інклюзії, антидискримінації, гендерно-чутливого підходу та безбар'єрного спілкування

Кращі практики реалізації політики безбар'єрності

Сфера безбар'єрності	Країни ЄС	Стратегії та програми	Основні результати
Освітній простір	Фінляндія, Данія, Німеччина, Швеція	Фінляндія: стратегія інклюзивної освіти. Данія: реформа «Folkeskole». Німеччина: «Schule für Alle». Швеція: муніципальні програми підтримки учнів	Зменшення освітньої нерівності, інклюзивні школи, покращення доступності та якості освітніх послуг
Економічна інклюзія	Швеція, Нідерланди, Німеччина, Франція	Швеція: адаптація робочих місць. Нідерланди: Participation Act. Німеччина: програми працевлаштування. Франція: субсидії для інклюзивних роботодавців	Зростання зайнятості осіб з інвалідністю, розширення доступних робочих місць, послаблення економічних бар'єрів
Громадська безбар'єрність	Франція, Іспанія, Австрія, Італія	Франція: «France Accessible». Іспанія: стандарти доступності будівель. Австрія: модернізація транспорту. Італія: «Piano per l'Accessibilità»	Підвищення доступності транспорту й міських просторів, зміцнення мобільності та соціальної участі

Продовження таблиці 3.1.

Сфера безбар'єрності	Країни ЄС	Стратегії та програми	Основні результати
Цифрова безбар'єрність	Естонія, Німеччина, Фінляндія, Франція	Естонія: e-Government та цифрова інклюзія. Німеччина: програма цифрової доступності. Фінляндія: інклюзивні онлайн-сервіси. Франція: стандарти RGAA	Доступні державні онлайн-послуги, менше цифрових бар'єрів, розширена участь населення у цифрових процесах